

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

МОВЧАН ВАЛЕРІЯ ПЕТРІВНА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри підприємництва,
корпоративної та просторової
економіки,
канд. екон. наук., доцент
_____ Олександр ТРЕГУБОВ
« ____ » _____ 2025 р.

**ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ ЧЕРЕЗ ПІДТРИМКУ МАЛОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА**

Спеціальність 051 Економіка
ОП Бізнес-економіка: управління людьми та процесами

Кваліфікаційна (магістерська) робота
(відповідно до стандарту спеціальності та ОП)

Науковий керівник:
Олена ПОЛІЩУК, доцент кафедри
підприємництва, корпоративної та
просторової економіки, канд. екон.
наук, доцент

(підпис)

Оцінка: ____ / ____ / ____

Бали/ за шкалою ЄКТС/ за національною шкалою

Голова ЕК: _____

(підпис)

Вінниця 2025

АНОТАЦІЯ

Мовчан В.П. Економічний розвиток регіонів через підтримку малого підприємництва. Спеціальність 051 Економіка. Освітня програма «Бізнес-економіка: управління людьми та процесами». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2025.

У кваліфікаційній роботі вивчено основні поняття малого підприємництва та його роль в економіці. Описано міжнародний досвід підтримки малого підприємництва. Визначено правові основи державного регулювання малого бізнесу. Оцінено сучасний стан малого бізнесу в регіонах України. Проаналізовано сучасний стан та динаміка розвитку малого підприємництва у Вінницькому регіоні. Досліджено проблеми та бар'єри в розвитку малого підприємництва. Створено напрямки удосконалення державної політики підтримки малого бізнесу.

Основним науковим результатом дослідження є обґрунтування комплексного механізму підтримки малого підприємництва на регіональному рівні, який поєднує інструменти державної політики, інвестиційного стимулювання та розвитку підприємницької інфраструктури, що дозволяє забезпечити зростання економічної активності малих підприємств.

Ключові слова: мале підприємництво, регіональний розвиток, державна підтримка, інвестиційний механізм, підприємницьке середовище.

79 с. 11 табл., 19 рис., 5 дод., 45 джерел.

SUMMARY

Movchan V.P. Economic development of regions through support of small businesses. Specialty 051 Economics. Educational program «Business Economics: People and Process Management». Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2025.

The qualification work studied the basic concepts of small business and its role in the economy. The international experience of supporting small business is described. The legal foundations of state regulation of small business are determined. The current state of small business in the regions of Ukraine is assessed. The current state and dynamics of the development of small business in the Vinnytsia region are analyzed. Problems and barriers in the development of small business are investigated. Directions for improving the state policy of supporting small business are created.

The main scientific result of the study is the justification of a comprehensive mechanism for supporting small business at the regional level, which combines instruments of state policy, investment incentives and the development of business infrastructure, which allows ensuring the growth of economic activity of small enterprises.

Keywords: small business, regional development, state support, investment mechanism, entrepreneurial environment.

79 p., 11 tabl., 19 fig., 5 applications, bibliography: 45 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ЧЕРЕЗ ПІДТРИМКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	9
1.1. Основні поняття малого підприємництва та його роль в економіці	9
1.2. Міжнародний досвід підтримки малого підприємництва	14
1.3. Правові основи державного регулювання малого бізнесу	20
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	26
2.1 Оцінка сучасного стану малого бізнесу в регіонах України	26
2.2 Сучасний стан та динаміка розвитку малого підприємництва у Вінницькому регіоні	34
2.3 Проблеми та бар'єри в розвитку малого підприємництва	40
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	46
3.1 Напрямки удосконалення державної політики підтримки малого бізнесу	46
3.2 Розробка механізму залученості інвестицій для економічного розвитку регіонів через підтримку малого підприємництва	53
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	74

ВСТУП

В сучасних умовах трансформації економіки України особливої уваги набуває розвиток малого підприємництва. Мале підприємництво має за своєю специфікою чітко виражену регіональну орієнтацію. Саме воно передбачає насичення місцевого ринку з урахуванням обсягів та структури локального попиту. Мале підприємництво здатне швидко реагувати на зміни ринку, забезпечуючи гнучкість економіки регіонів. В той час значна частина малого бізнесу стикається з різними проблемами, що стримують його розвиток. Особливо ці виклики загострились в умовах воєнного стану, що посилює потребу в цілеспрямованій державній підтримці малого підприємництва на регіональному рівні. Реалізація потенціалу малого бізнесу залежить від ефективності державної підтримки, як фінансової, так і нормативно-правової. В умовах посилення регіональної автономії мале підприємництво стає основним чинником впливу на структури економіки регіонів та покращення добробуту населення в цілому.

Мета дослідження полягає у визначенні теоретико-методологічних засад економічного розвитку регіонів через підтримку малого підприємництва та розробці його шляхів удосконалення.

Щоб досягти мети дослідження було поставлено та вирішено ряд **завдань**:

- вивчити основні поняття малого підприємництва та його роль в економіці;
- описати міжнародний досвід підтримки малого підприємництва;
- визначити правові основи державного регулювання малого бізнесу;
- оцінити сучасний стан малого бізнесу в регіонах України;
- проаналізувати сучасний стан та динаміка розвитку малого підприємництва у Вінницькому регіоні;
- дослідити проблеми та бар'єри в розвитку малого підприємництва;
- створити напрямки удосконалення державної політики підтримки малого бізнесу;

– розробити механізм залученості інвестицій для економічного розвитку регіонів через підтримку малого підприємництва.

Об’єктом дослідження є процес економічного розвитку регіонів через підтримку малого підприємництва.

Предметом дослідження є інструменти реалізації державної політики підтримки малого підприємництва в контексті регіонального розвитку.

У процесі дослідження було використано комплекс наукових **методів**, що дозволили розглянути проблематику підтримки малого підприємництва та його вплив на економічний розвиток регіонів:

- загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція) були використані для теоретичних підходів до сутності малого підприємництва;
- порівняльний аналіз дозволив проаналізувати міжнародний досвід підтримки малого бізнесу та його адаптації до українських умов;
- економіко-статистичні методи використовувались для оцінки сучасного стану малого підприємництва у регіонах України, зокрема у Вінницькій області;
- графічні методи використовувались для візуалізації динаміки показників розвитку малого бізнесу.

Методологічна основа дослідження. В кваліфікаційній роботі було застосовано методи аналізу й синтезу для узагальнення теоретичних підходів до сутності малого підприємництва; порівняльний аналіз для вивчення міжнародного досвіду підтримки малого бізнесу; економіко-статистичні методи для оцінювання динаміки розвитку малого підприємництва в Україні та Вінницькому регіоні; графічний метод для візуалізації тенденцій та структурних змін; метод узагальнення для формування пропозицій щодо вдосконалення державної політики підтримки малого бізнесу.

Інформаційна база дослідження. Інформаційну базу роботи сформовано на основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України, нормативно-правових актів України, матеріалів Міністерства економіки України, аналітичних звітів, наукових статей, монографій та публікацій, а також

інформаційних ресурсів, що висвітлюють стан малого підприємництва на регіональному рівні.

Наукова новизна полягає в уточненні ролі малого підприємництва як ключового чинника регіонального економічного розвитку в умовах трансформаційних та кризових процесів, зокрема воєнного стану. У роботі поглиблено теоретичні підходи до визначення впливу малого бізнесу на соціально-економічну стійкість регіонів та обґрунтовано взаємозв'язок між ефективністю державної підтримки й рівнем динаміки місцевого підприємницького середовища. Систематизовано бар'єри розвитку малого підприємництва у Вінницькому регіоні з урахуванням сучасних зовнішніх і внутрішніх факторів впливу, що дозволило визначити їх практичну значущість для формування регіональної політики. Запропоновано комплексний механізм залучення інвестицій у малий бізнес, який поєднує можливості державних програм, інструментів регіонального розвитку та локальної підприємницької інфраструктури.

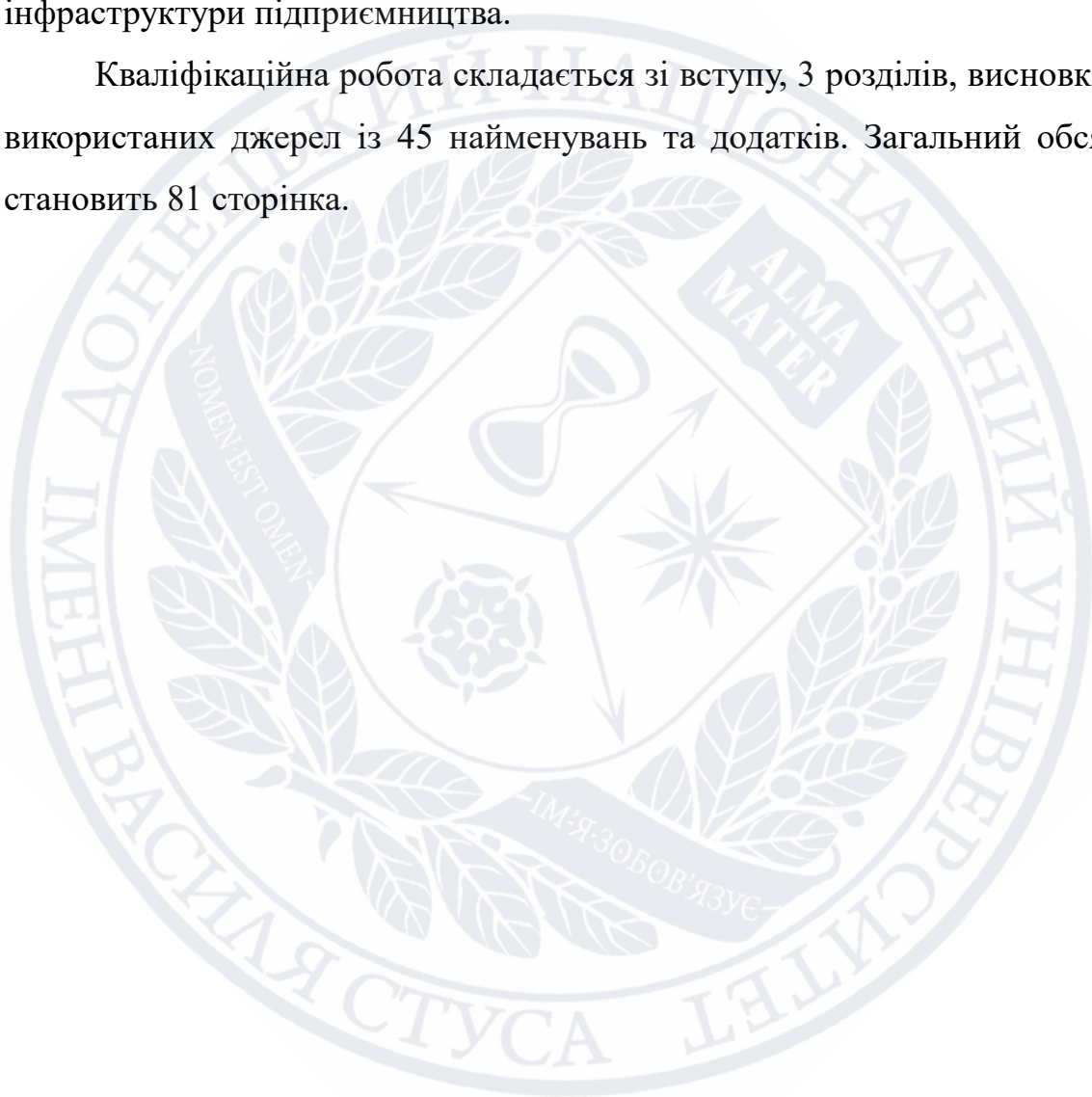
Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у поглибленні наукових уявлень про роль малого підприємництва як чинника регіонального економічного розвитку. Запропоновані у дослідженні напрями щодо підтримки малого підприємництва можуть бути використані органами місцевого самоврядування та державними структурами для підвищення ефективності управлінських рішень і формування сприятливого бізнес-середовища.

Результати магістерської роботи було апробовано на міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми соціально-економічної системи в умовах світових трансформацій» з тезами доповіді «РОЛЬ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ»

Уточнено роль малого підприємництва як одного з основних інструментів регіонального економічного розвитку. На відміну від традиційних підходів, акцент був зроблений на його здатності забезпечувати соціальну стабільність та

формувати інноваційно-активне середовище на місцевому рівні. Запропоновано механізм залучення інвестицій у мале підприємництво, що включає в собі інтеграцію регіональних стратегій розвитку з інструментами публічно-приватного партнерства. Розроблено практичні рекомендації для місцевих органів влади щодо стимулювання розвитку малого бізнесу в умовах децентралізації, що ґрунтується на поєднанні фінансової підтримки та розвитку інфраструктури підприємництва.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел із 45 найменувань та додатків. Загальний обсяг роботи становить 81 сторінка.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ЧЕРЕЗ ПІДТРИМКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1. Основні поняття малого підприємництва та його роль в економіці

Розвиток малого підприємництва є одним із перспективних напрямків створення конкурентного середовища. На сьогоднішній день очевидним є те, що успіх ринкових перетворень в більшості визначається тим, на скільки вдасться реалізувати потенціал малого підприємництва, цього мобільного і динамічного сектору економіки. Вітчизняні та зарубіжні автори підходили по різному до визначення питання розвитку малого підприємства. Одні свою увагу зосереджують на соціальній функції, підкреслюючи його значення для формування активного середнього класу, інші – на його ролі забезпеченні населення товарами і послугами, а також у створенні нових робочих місць (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «мале підприємництво»

Автор	Визначення
Андронік О.Л., Томчук О.В. Трегубов О.С [1]	Мале підприємництво є сферою бізнесу, яка об'єднує індивідуальних підприємців та невеликі підприємства, що мають тісний контакт із споживачами та працюють найчастіше на місцевому рівні.
Воронова В.Г. та ін. [8]	Мале підприємництво – це діяльність приватних підприємців або невеликих компаній, які займають данням послуг чи виробництвом товарів задля задоволення потреб споживачів.
Зарічна І.Т., Зварич О.І. [15]	Малим підприємництвом називають форму господарювання, в якій підприємець працює з обмеженими ресурсами, маючи при цьому можливість швидко реагувати на зміни в попиті та ринкових умовах.
Красножон А.О. [25]	Мале підприємництво – це спосіб реалізації ініціативних ідей, які підприємець самостійно несе відповідальність за результати своєї справи, які організовує.
Мельник М.І. [32]	Мале підприємництво є основою економіки, оскільки воно приєє розвитку конкуренції, створює робочі місця та забезпечує людей потрібними послугами і товарами.

Джерело: складено автором на основі [1, 8, 15, 25, 32]

З таблиці 1.1 можна розглядати мале підприємництво як особливу сферу бізнесу, що об'єднує невеликі компанії та індивідуальних підприємців, що переважно працюють на місцевому рівні, задовольняючи потреби своїх клієнтів

у товарах і послугах. Усі автори підкреслюють його економічну та соціальну значущість: воно не тільки забезпечує товари і послуги, але й створює робочі місця, сприяє розвитку конкуренції, активізує інноваційність громадян. В той час у визначеннях простежується акцент на особливих характеристиках малого бізнесу – локальності діяльності, обмеженості ресурсів та тісному контакті із споживачем. Саме ці риси зумовлюють його гнучкість і здатність швидко реагувати на зміни в економічному середовищі.

Малими підприємствами можна вважати підприємства в яких персоналу становить від 15 до 200 осіб в залежності від виду або галузі діяльності. Так, у будівництві та промисловості малими підприємствами вважаються ті, на яких працюють до 200 людей, в науковому обслуговування до 100 осіб, в інших галузях виробничої сфери – до 50, в роздрібній торгівлі – до 15 і в галузях невиробничої сфери – до 26 осіб [2, с. 57].

В жовтні 2000 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва», де зазначалось, що суб'єктами малого підприємництва є:

- юридичні особи як суб'єкти підприємницької діяльності будь-якої організаційної форми власності, в яких за звітний період середньооблікова чисельність працівників не перевищує 50 осіб та обсяг річного валового доходу не перевищує 10 млн. євро [9, с. 270].

- фізичні особи які зареєстровані у встановленому законом порядку як громадяни-підприємці [9, с. 270].

Доцільно розглянути основні переваги малого бізнесу, які забезпечують йому особливу роль у сучасній економіці.

- гнучкість і мобільність характеризуються здатністю швидко реагувати на зміни попиту та ринкових умов, а також здатністю чинити опір середнім і великим конкурентами за рахунок різного роду короткострокових та довгострокових об'єднань;

- малий бізнес відкриває можливості для створення креативних та індивідуальних ідей, просування тих товарів та послуг, яких немає в конкурентів;

– на відміну від великих бізнесів в малих мають більші можливості побудувати тісніші зв'язки зі своїми клієнтами, що дозволяє їм швидше адаптуватись та проявити гнучкість в залежності від побажань споживача; в результаті малі підприємництва можуть домогтись того, що клієнт надасть у підсумку свою перевагу саме їх продукції;

– в малих бізнесах нижчі накладні витрати і обумовлено це тим, що вони мають менше адміністративних потреб, використовують менше обладнання, потребують менших площ та меншу чисельність персоналу в порівнянні з великими організаціями;

– використання малих ніш є однією з основних стратегій для малого бізнесу, що дозволяє успішно конкурувати навіть на високо насичених ринках, і замість того, щоб вести боротьбу з великими компаніями, малі підприємства свою увагу зосереджують на вузьких та конкретних сегментах, де потреби споживачів не задовольняються так як потрібно [14, с. 198].

Не дивлячись на низку переваг малі підприємства мають також і недоліки, головним з яких є мала величина індивідуального капіталу. Більшість малих підприємств мають за основне джерело стартового капіталу – самофінансування, і тільки в разі успішного ведення ділових операцій можна використати кредит банку. Але варто зауважити, що не всі банківські організації хочуть співпрацювати з малими підприємствами, оскільки для них дрібні позички є не дуже вигідними.

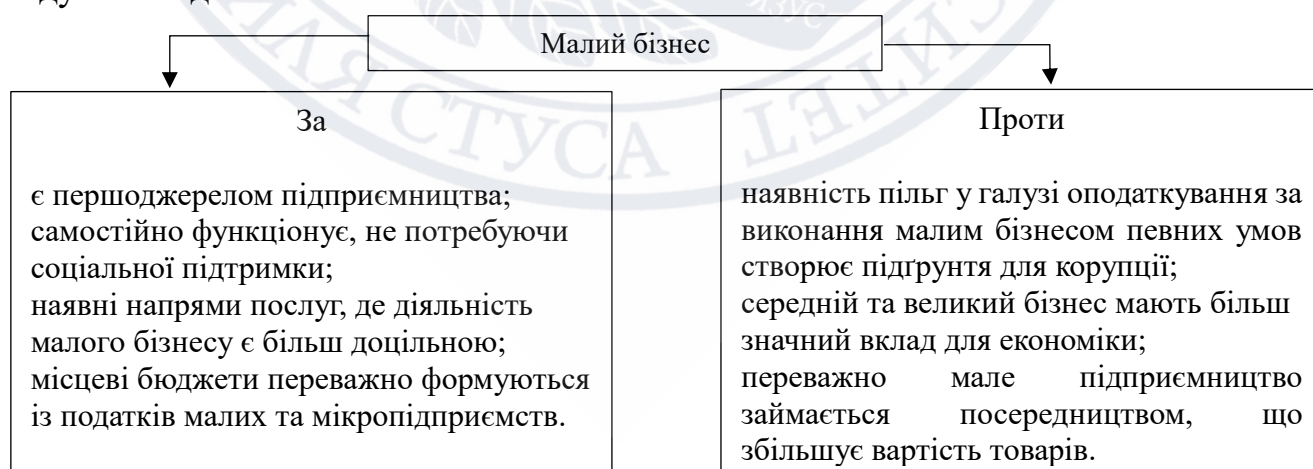

Рисунок 1.1 – Аргументи «за» і «проти» малого підприємництва

Джерело: складено автором на основі [17, 25, 29]

Без дослідження функцій та ролі малого підприємництва неможливо зрозуміти сутність та визначити довгострокові перспективи його розвитку. Більшість вчених у своїх працях свою увагу приділяють ролі малого підприємництва з соціальної та економічної точки зору, в той час як в сучасній економічній теорії можна зустріти два підходи щодо виокремлення ролі малого підприємництва: широкий і вузький. На думку . Ключовського О.В., та інших авторів. широкий підхід полягає у визнанні його багатогранної соціальної, економічної, інноваційної ролі, до якої входять: насичення ринку товарами і послугами, створення робочих місць, підтримка локального виробництва, гнучка реакція на зміни споживчого попиту, формування конкурентного середовища в країні, тощо [29, с.53]. В свою чергу Ліба Н.С. та інші відзначають, що вузький підхід зосереджується на розмірах малого підприємництва та в обмеженій здатності впливає на економіку. Даний підхід виокремлює вразливість малого бізнесу до фінансових труднощів, ринкових коливань. Вузький підхід бачить малий бізнес як невеликий окремий сегмент, який не відіграє вирішальної ролі в загальній структурі економіки [28].

Рисунок 1.2 – Роль малого підприємництва

Джерело: складено автором на основі [30, 34]

Мале підприємництво посідає провідне місце в економічних системах більшості країн світу. Його розвиток – це не лише показник ефективності ринкових відносин, але й важлива умова забезпечення стабільності суспільства та сталого економічного розвитку. Малий бізнес виконує низку функцій, які роблять його основним елементом сучасної економіки, починаючи від формування конкурентного середовища і закінчуючи вирішенням соціальних проблем [18, с. 249].

Загалом, мале підприємництво у становленні конкурентного середовища відіграє важливу роль. Воно обмежує надмірну концентрацію ринкової влади у великих бізнесах будучи за своєю природою антимонопольним. Більшість малих підприємств формують динамічну бізнес-систему, де потенційні споживачі можуть отримати ширший вибір продукції, при цьому конкуренція змушує виробників підвищувати якість свого товару і знижувати на нього ціну. Малі підприємства є досить гнучкими, що дає можливість вчасно реагувати на потреби ринку, в той час як великі організації є менш мобільні через свою складну управлінську структуру.

Не менш важливою функцією малого бізнесу є забезпечення гнучкості та адаптивності економічної системи. В умовах постійної зміни кон'юнктури ринку та швидкої індивідуалізації споживчого попиту саме малі підприємства здатні оперативно коригувати свою діяльність. Обмежені ресурси, невеликий масштаб виробництва – це не перешкода, а стимул підприємців для впровадження сучасних технологій, застосування інноваційних рішень та застосування інноваційних стратегій управління.

Соціально-економічна функція також є важливою для малого бізнесу і полягає вона у створенні робочих місць. У періоди циклічних спадів та економічних криз малі підприємства швидко поглинають надлишкову робочу силу, надаючи людям працевлаштуватись. Це суттєво знижує соціальну напругу в суспільстві та рівень безробіття. Також, мале підприємництво для самозайнятості населення створює сприятливі умови, що особливо актуально для регіонів, в яких низький рівень економічної активності. Не менш важливим є

вплив малого бізнесу на формування середнього класу. Тобто, в більшості розвинених країн саме середні та малі підприємства є основою економіки та виступають фундаментом соціальної стабільності. Розвиток цього сектору створює соціальну базу для подальших реформ, розширює можливості для реалізації підприємницьких ініціатив, забезпечує демократизацію ринкових відносин. В результаті чого посилюється роль громадян у формуванні політичної та економічної системи [17].

Отже, підводячи підсумок можна сказати що мале підприємництво є самостійною, ініціативною діяльністю суб'єктів господарювання, яка здійснюється на власний ризик задля отримання доходу. В економіці його роль є багатогранною та стратегічно важливою, оскільки забезпечує гнучкість, сприяє розвитку конкуренції, стимулює інновації, створює робочі місця та виконує значну соціальну функцію. В сучасних нестабільних умовах господарювання підтримка малого бізнесу – це пріоритетне завдання державної політики. Тільки за умов належного фінансового і правового забезпечення малий бізнес зможе реалізувати свій потенціал та стати потужним чинником для економічного зростання та демократичного розвитку суспільства.

1.2. Міжнародний досвід підтримки малого підприємництва

Однією з умов формування ринкових відносин, динамічного та стабільного розвитку економіки є розвиток малого підприємництва. Як показує дослід зарубіжних країн, що створення системи підтримки цього сектору економіки як на фінансовому, так і на законодавчому рівнях є вкрай необхідними. На сьогоднішній день автори ведуть багато дискусій щодо бізнесу в Україні та всебічної підтримки з боку держави, проте реальних зрушень щодо конкретної допомоги не вбачається, в той час як в інших країнах розвиток малого бізнесу підтримується на всіляко заохочується національною владою [1, с. 169].

Максимізація прибутку є основною метою класичної моделі економіки. Економічні зміни, які викликані процесами стрімкого інноваційного прогресу, глобалізацією, жорсткою конкуренцією та міжнародним поділом децю змінюють

економічні інтереси суб'єктів ринку. На рівні розвитку національного та закордонного малого бізнесу ці процеси не можуть відображатись. Позитивний, негативний досвід, його дослідження, рекомендації з адаптації, сама адаптація до умов національної економіки країни – це база в систему управлінських підстав та заходів для прийняття рішень – бізнесом, владою, менеджментом підприємств. Бережицька У. вважає, що досліджуючи теоретико-практичні основи державної підтримки малого бізнесу, варто їх зіставити з потенційними можливостями малих підприємств України, при цьому враховувати економічні інтереси як самого бізнесу, так і держави [4, с. 22].

Розвиток малого підприємства – це найважливіший напрям економічних реформ, які сприяють наповненню споживчого ринку продукцією, формуванню широкого кола власників, розвитку конкурентного ринкового середовища, створенню нових робочих місць. Як показує міжнародний досвід, малий бізнес відіграє важливу роль в економіці будь-якої держави. До його переваг можна віднести:

- проявлення своїх здібностей;
 - низька потреба в первинному капіталі;
 - високий рівень адаптації до місцевих умов господарювання;
 - велика незалежність дій малих бізнесів;
 - здатність швидко реагувати на ринкові потреби;
 - велика можливість для підприємця реалізувати свої ідеї;
 - оперативність та гнучкість у прийнятті і виконанні рішень, які приймаються.
- запровадження зміни у продукцію та процес виробництва [8].

Варто зауважити, що рівень розвитку малого підприємництва безпосередньо визначає рівень розвитку економіки держави в цілому.

Всі підприємства у міжнародній практиці, в кого до 500 працюючих осіб, вважаються малим та середнім бізнесом. В Європейських країнах, зокрема, у Франції, Німеччині малим бізнесом вважається організація, яка має до 50 осіб працюючого персоналу. В Країнах Центральної та Східної Європи малим

бізнесом вважається підприємство, яке має від 30 до 50 працюючих осіб. На території Італії використовується розподіл на мікропідприємства (ті, де працюють до 20 осіб) та на малі підприємства (ті, де працюють до 100 осіб). Загалом, Європейський Союз, для удосконалення наявних визначень, розробив шкалу критеріїв МП за кількістю працюючих:

- велике підприємство – понад 500 осіб;
- середнє – від 100 до 499;
- мале – від 10 до 99;
- мікропідприємство – від 1 до 9 [3, с.32].

Євросоюз також впровадив політику підтримки малого підприємництва, метою якої є збалансувати інтереси бізнесу і держави. Економічні інтереси – це система соціально-економічних потреб суб'єктів господарської діяльності (сім'я, колективи, домогосподарства, держава, групи людей, суспільство в цілому). В Європі малий бізнес становить основу соціально-економічного розвитку Європейського Союзу. В ньому налічується близько 20 мільйонів підприємств середнього і малого бізнесу, які дають більше половини загального обороту. В малому бізнесі кількість зайнятого населення Європи становить приблизно 75%. Найбільша кількість малих підприємств створено в будівництві, торгівлі та харчовій промисловості.

Нестача фінансових ресурсів, напевно, одна з найбільших проблем малого підприємництва. В Сполучених Штатах цю функцію виконує Адміністрація малого бізнесу, яка надає мікропозики та банківські кредити для підприємницьких проектів та стартапів. В Європейському Союзі Європейський інвестиційний фонд відіграє аналогічну роль. Він забезпечує гарантії для банків та інвестує у венчурний капітал, який орієнтований на підтримку інноваційних компаній. В Японії малий бізнес від спеціалізованих державних банків отримує пільгові кредити та субсидії для розвитку інноваційних напрямків [15].

Загалом, фінансова підтримка допомагає середнім та малим підприємствам надається за наступними напрямками:

- фінансування участі в капіталі великих організацій;

- інвестиційна допомога у проведенні енергозберігаючих заходів;
- збереження робочих місць та довгострокове інвестування;
- надання позик на створення, придбання чи реконструкцію підприємств;
- субсидування дослідно-конструкторських та науково-дослідних робіт;
- регулювання капітальних вкладень, доходів підприємства за допомогою реалізації спеціальних кредиторських програм [15].

Податкова політика є також важливим інструментом. З її допомогою в Німеччині для нових організацій знижено податок на прибуток, а витрати на науково-дослідні розробки зменшують оподатковану базу. На території Франції для стартапів, в перші роки роботи, діє податкова «відпустка» та спеціальні податкові кредити для інноваційних компаній. Польща відома своїми спрощеними податковими режимами, де підприємці можуть само обрати або фінансовий податок без складного бухгалтерського обліку, або єдиний лінійний податок в розмірі 20% [4, с. 24].

У міжнародній практиці значну увагу уряди світу приділяють розвитку компетенцій та знань підприємців. У Сінгапурі програма Startup SG Founder характеризується фінансовою підтримкою до 50 000 доларів та наставництвом першим підприємцям з інноваційними бізнес-ідеями для започаткування стартапів. В Канаді працюють акселератори, що фінансуються державою і надають підприємцям консультації, навчання та менторську підтримку [35].

Що стосується стимулювання інновацій та цифровізації малого бізнесу, то у Південній Кореї діють масштабні програми цифрової трансформації малого бізнесу: підприємцям компенсують витрати на автоматизацію виробництва, впровадження ERP та CRM-систем. В Ізраїлі діє програма Yozma, яка дозволяє інвестувати державі у венчурні фонди, що фінансують технологічні стартапи. Також, уряд надає гранти для розвитку високотехнологічних компаній. Щодо забезпечення доступу до ринків, то Європейський Союз реалізовує програму COSME, яка дає можливість підприємцям малого бізнесу брати участь у міжнародних виставках, знаходити партнерів через Enterprise Europe Network. В Сполучених Штатах Америки експортно-імпортерський банк підтримує просування

американських товарів за кордон та кредитує угоди малого бізнесу з іноземними партнерами. У Великобританії пріоритетними напрямками розвитку малого бізнесу є розробка спеціальних програм підтримки малого бізнесу (рис. 1.3).

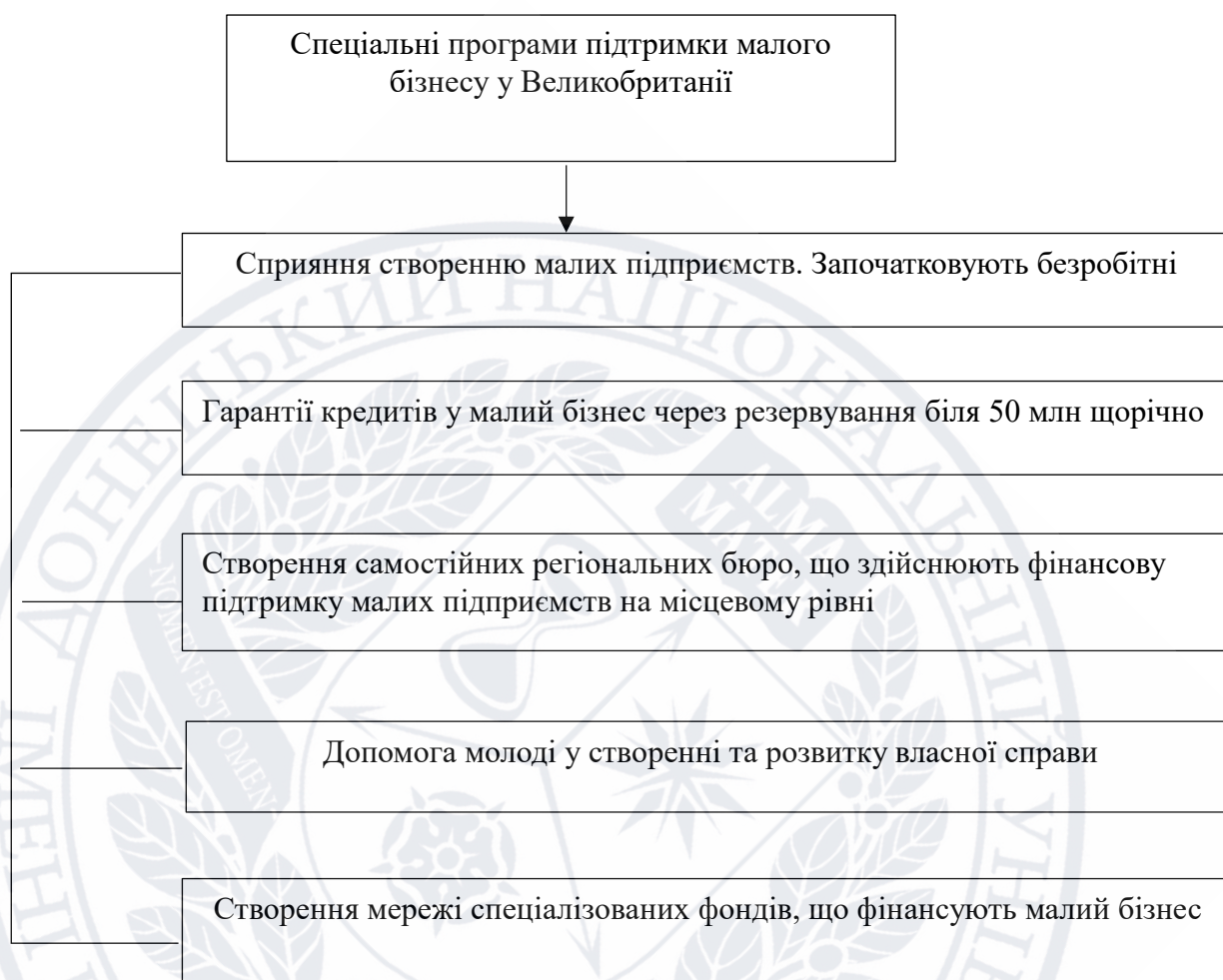

Рисунок 1.3 – Пріоритетні напрямки розвитку малого бізнесу у Великобританії

Джерело: складено автором на основі [9, 11, 28]

На рисунку 1.3 можна побачити основні напрямки та інструменти реалізації спеціальних програм підтримки малого бізнесу у Великій Британії, де представлено комплексний підхід держави до розвитку підприємництва, що поєднує різні чинники. Державні програми підтримки малого бізнесу є базовим інструментом урядової політики, які спрямовані на розширення можливостей підприємницької діяльності. Сприйняття самозайнятості безробітних є основним елементом таких програм і дає можливість трансформувати соціальні виплати в

інвестиції у власну справу. Другим аспектом являється фінансова підтримка малого бізнесу через державні гарантії кредитів. Уряд щорічно резервує близько 50 млн. фунтів для забезпечення доступу підприємців до банківського фінансування, зменшуючи ризики для кредиторів. Це створює стабільне середовище для розширення діяльності та розвитку стартапів малих підприємств. На місцевому рівні функціонують самостійні регіональні бюро, які реалізують політику підтримки бізнесу в громадах, сприяють розвитку економіки, надають консультації та допомагають з пошуком грантів та інвесторів.

Також урядові програми передбачають допомогу молоді створювати власний бізнес, що формує верству нових підприємців, як інноваційно мислять та орієнтовані на самореалізацію. Створення мережі спеціалізованих фондів, які фінансують малий бізнес, діють у партнерстві з банками, формуючи багаторівневу систему фінансової підтримки.

Отже, підводячи підсумок, можна сказати, що у забезпеченні економічної стабільності, соціального розвитку та у формуванні конкурентного середовища мале підприємництво відіграє ключову роль будь-якої країни. Його гнучкість, динамічність та здатність швидко реагувати на ринкові зміни роблять його незамінним елементом сучасної економіки. Малі підприємства не тільки насичують ринок продукцією, але й сприяють інноваційному розвитку, створюють робочі місця та формують активний середній клас, що, можна сказати, є базою для соціальної стабільності.

Міжнародний досвід свідчить про необхідність системної підтримки малого бізнесу, до якого входить надання фінансової допомоги, створення сприятливого законодавства, податкове стимулювання та розвиток компетенцій підприємців через наставництво та навчання.

Цифровізація та стимулювання інновацій також є важливим напрямками, які дозволяють малим підприємствам знижувати операційні витрати, підвищувати ефективність та успішно конкурувати на внутрішньому та міжнародних ринках. Загалом, така політика приє розвитку інноваційної економіки та підтримує розвиток передових технологій.

1.3. Правові основи державного регулювання малого бізнесу

Державне регулювання малого бізнесу є складною частиною економічної політики держави, яка спрямована на створення сприятливих умов для його розвитку, забезпечення зайнятості населення та зростання добробуту громадян. Малий бізнес виступає важливим елементом ринкової економіки, так як забезпечує адаптивність господарської системи в цілому. Правові аспекти регулювання малого підприємництва формуються на основі Господарського кодексу, Конституції України, Цивільного кодексу, Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [19] та інших нормативно-правових актів, які визначають загальні принципи державного впливу на підприємницьке середовище.

Система правового регулювання малого бізнесу в Україні базується на поєднанні спеціальних та загальноекономічних норм, що забезпечують баланс між публічними інтересами держави та економічною свободою підприємця. Конституційна база визначає основоположення щодо свободи підприємницької діяльності та захисту прав власності. За статтею Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [26]. Дане положення формує базу для правового забезпечення діяльності малого бізнесу та визначає межі втручання держави в економічну сферу. В статті 13 Конституції України закріплюються принципи, що держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів господарювання, сприяє конкуренції та не допускає зловживань монопольним установам на ринку [27].

В основі правового регулювання малого підприємництва лежить концепція правової рівності всіх форм власності та суб'єктів господарювання, що означає, в незалежності від розміру усіх форм організації чи обсягу діяльності підприємства мають однакові правові можливості у реалізації своїх економічних інтересів. Господарський кодекс України закріплює основні принципи господарювання, серед яких захист конкуренції, свобода підприємницької діяльності, рівність прав суб'єктів господарювання, невтручання державних органів у господарську діяльність крім випадків, які передбачені законом [10]. В

той же час держава може здійснювати регулювання підприємництва задля забезпечення соціально-економічної стабільності, екологічної безпеки, захисту прав споживачів та підтримки пріоритетних напрямків розвитку. В Україні нормативно визначено систему держпідтримки малого і середнього підприємництва, яка включає як адміністративно-правові, так й економічні інструменти. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва» [19] визначає мале підприємництво як економічну діяльність суб'єктів господарювання в тому випадку, якщо чисельність працівників не перевищує 50 осіб, а дохід не перевищує встановленої межі, яка коригується відповідно до економічних державних показників. Даний закон в систему правового забезпечення малого бізнесу є базовим. Він визначає форми державної підтримки, принципи та органи політики у сфері підприємництва.

Правові механізми державного регулювання малого бізнесу охоплюють декілька основних напрямків:

- створення сприятливого правового середовища;
- спрощення дозвільних процедур;
- підтримка фінансових інструментів;
- удосконалення податкової системи;
- стимулювання інноваційної діяльності та міжнародного партнерства;
- розвиток інфраструктури підтримки бізнесу.

Податкове регулювання здійснюється на основі Податкового кодексу України, в якому йдеться про спеціальні режими оподаткування для фізичних осіб-підприємців та малих підприємств [36]. Також спрощена система оподаткування, яка регулюється окремим підрозділом Податкового кодексу, стала одною із головних інструментів державної політики малого бізнесу і дає можливість вести підприємцям діяльність з мінімальним адміністративним навантаженням, сплачуючи єдиний податок замість кількох його видів [36]. Не менш важливим аспектом правового забезпечення малого бізнесу є дозвільна система. Закон України «Про довільну систему у сфері господарської діяльності» [24] визначає організаційно-правові засади видачі документів добровільного

характеру, встановлює принципи прозорості, відкритості та доступності. Реформа дозвільної системи спрямована на усунення надмірних адміністративних бар'єрів, які раніше стримували розвиток малого підприємництва. Створення електронного порталу Дія Бізнес спростило процедури реєстрації та отримання сертифікатів з ліцензіями, які потрібні для ведення бізнесу.

Рисунок 1.4 – Електронний український портал Дія Бізнес

Джерело: складено автором на основі [12]

Відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції» [21] для малих підприємств гарантуються рівні умови доступу до ринку, а також він запобігає зловживанням домінуючим становищем та антиконкуретним узгодженим діям. Для малого бізнесу це означає, що у них є можливість конкурувати на основі справедливих правил з великими корпораціями. Антимонопольний комітет України наглядає за здійсненням цих норм і має повноваження, в разі порушення конкурентного законодавства, застосовувати санкції. Це захищає малих підприємців від недобросовісної конкуренції.

Правові аспекти державної політики у сфер малого бізнесу передбачають взаємодію регіональних, державних та місцевих органів влади у формуванні сприятливого середовища для підприємництва. Кабінет Міністрів України Державна регуляторна служба та Кабінет Міністрів України на рівні центральної влади розробляють програми розвитку малого підприємництва та удосконалюють законодавчу базу. Також вони визначають пріоритети фінансування та координують діяльність фондів підтримки бізнесу. На місцевому рівні діють різні підтримуючі центри для підприємництва, які реалізуються відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [22], що забезпечує децентралізацію регуляторної політики та врахування місцевої специфіки при розробці економічних рішень.

На розвиток малого бізнесу значний вплив має Угода про асоціацію з ЄС, яка передбачає гармонізацію законодавства у сфері підприємництва, запровадження принципів прозорості, стандартизація регуляторних процедур та запровадження відповідальності державних органів. У міжнародних програмах Україна також бер участь. Вони надають не тільки фінансову але й консультаційну допомогу, що сприяє інтеграції української економіки у глобальний ринок, а також підвищує конкурентоспроможність вітчизняних малих підприємств.

Правове забезпечення фінансово-кредитної підтримки малого бізнесу заслуговує окремої уваги, оскільки українське законодавство передбачає створення спеціальних інституцій. Зокрема. Державна програма «Доступні кредити» регулюється нормативними актами Кабінету міністрів України Кабінету Міністрів України та передбачає надання пільгових кредитів для малих підприємств. Банки, які беруть участь в програмі мають дотримуватись встановлених правових критеріїв, а підприємці, які отримують фінансування, повинні відповідати певним вимогам щодо прозорості своєї діяльності. Також в малому підприємстві важлива система захисту прав підприємців, яка регулюється Законом України «Про звернення громадян» [23] та Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»

[24]. Вони передбачають механізми оскарження рішень державних органів влади, які порушують права бізнесу.

В період воєнного стану правові аспекти регулювання малого бізнесу зазнали певних змін. Було прийнято декілька нормативних актів, які спрямовані на спрощення умов ведення бізнесу відстрочення перевірок зменшення податкового навантаження, надання пільг для підприємців які перемісили свою діяльність із зони бойових дій. Було ухвалено рішення про податкову відстрочку для платників єдиного податку третьої групи, спрощення митних процедур та зменшення ставок ЄСВ, що свідчить про адаптивність правової системи до кризових умов, а також гнучкість державної політики у підтримці підприємництва.

Отже, державне регулювання малого бізнесу в Україні базується на законодавчих нормах, які забезпечують як його розвиток, так і захист прав підприємців. Правова систему спрямована на створення сприятливих умов для діяльності, що сприяє стабілізації економіки та підвищенню конкурентоспроможності держави в цілому.

Проведений теоретичний аналіз дав змогу поглибити розуміння сутності малого підприємництва та визначити його як структуроутворюючий елемент економіки, здатний забезпечувати зайнятість, формування конкуренції та підвищення гнучкості регіонального розвитку. Розкриття змісту базових понять дозволило узагальнити ключові характеристики малого бізнесу та підкреслити його важливість для економічної динаміки держави й регіонів.

Ознайомлення з міжнародним досвідом підтримки малого підприємництва показало, що розвинені країни активно застосовують системні підходи до стимулювання малого бізнесу, поєднуючи фінансову, консультаційну, податкову та інфраструктурну підтримку. Виявлено, що такі моделі можуть бути адаптовані до українських умов за умови удосконалення інституційних механізмів і підвищення ефективності реалізації державної політики.

Дослідження правових основ регулювання малого бізнесу засвідчило, що Україна має нормативно-правову базу, яка охоплює ключові аспекти

функціонування підприємств, однак у кризових та воєнних умовах вона потребує модернізації та гнучкості. Аналіз чинних норм дав змогу визначити їхню роль у створенні сприятливого середовища для розвитку малого підприємництва та підвищення економічної стійкості регіонів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

2.1 Оцінка сучасного стану малого бізнесу в регіонах України

В Україні розвиток малого бізнесу є важливим аспектом соціально-економічного розвитку регіонів. Мале підприємництво мобілізує значні фінансові ресурси населення, розв'язує проблему зайнятості, сприяє демонополізації економіки. Також малі підприємництва активізують підприємницьку діяльність, сприяють розвитку місцевої інфраструктури. Часто вони виступають основою для розвитку коопераційних зв'язків між суб'єктами господарювання та залучення інвестицій у місцеву економіку.

Згідно результатів міжнародних рейтингів «Ведення бізнесу 2024», Україна поступово покращує свої позиції, однак залишаються певні бар'єри, зокрема складна процедура започаткування підприємств, висока адміністративна навантаженість, обмежений доступ до фінансових інструментів, недостатня захищеність прав власності тощо. Ці всі фактор стримують швидкий розвиток приватних секторів, особливо у регіонах, де менш розвинена інфраструктура. Зміни, які відбулися в Україні у сфері малого підприємництва за 2022-2024 роки наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Показники діяльності малого підприємництва в Україні за 2022-2024 роки

Роки	Суб'єкти малого підприємництва, шт	Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	Обсяг реалізованої продукції, млн. грн.
2022	246647	1429,7	2101912,0
2023	293270	1391,9	2668866,3
2024	271021	1374,2	2802806,7

Джерело: складено автором

З таблиці 2.1. можемо бачити, що з 2022 по 2024 роки спостерігається динамічний розвиток малого підприємництва в Україні, який має як позитивні, так і негативні тенденції розвитку. В 2022 році кількість суб'єктів малого бізнесу

становила 246647 шт., так як в 2023 році цей показник зріс до 293279 шт., що свідчить про активізацію підприємницької діяльності після початку військових дій в країні. Однак в 2024 році кількість малих підприємств зменшилась до 271021, що пов'язано з нестабільним економічним середовищем, змінами у податковому законодавстві та міграцією частини бізнесу на межі країни. Щодо кількості зайнятих працівників у малому підприємстві, то показники мають наступний вигляд: у 2022 році з 1429,7 осіб в 2024 році становить 1374,2, що свідчить про оптимізацію витрат та перехід частин працівників у неформальний сектор. В той час обсяг реалізованої продукції в 2024 році зріс до 2802806,7 млн., грн., що вказує на підвищення ефективності діяльності малих підприємств, не дивлячись на війну.

Таблиця 2.2 – Кількість підприємств бізнесу за видами діяльності за 2022-2024 роки

Вид діяльності	Кількість малих підприємств, одиниць		
	2022	2023	2024
Сільське господарство, лісове господарство та рибне	51555	61460	57260
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	1138	1315	1274
Переробна промисловість	90147	100631	102663
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	2677	3171	3014
Будівництво	14689	17052	16850
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська доставка	87188	100796	100014
Фінансова та страхова діяльність	8946	9787	9653
Освіта	17401	25279	32506
Роздрібна торгівля квітами, рослинами, насінням, добривами в спеціалізованих магазинах	8490	10019	11267

Джерело: складено автором

З таблиці 2.2 можна бачити, що у сільському, лісовому та рибному господарстві динаміка має нестабільну тенденцію, оскільки в 2023 році після зростання до 61460 п-ств., у 2024 році показник знизився до 57260, що пов'язано із зміною ринкових умов. Добувна промисловість за досліджуваний період зберігає відносну стабільність, із незначними коливаннями. Що стосується сфери енергопостачання, то в 2023 році кількість суб'єктів господарювання зросла до

3171., а в 2024 році вже скоротилась до 3014. Будівельна галузь демонструє помірне зростання, що свідчить про відновлення інвестиційної активності. Стрімке зростання спостерігається у сфері освіти, де кількість малих підприємств зросла майже в два рази, що вказує на розширення приватних освітніх послуг. Позитивна тенденція також спостерігається у роздрібній торгівлі квітами, рослинами, насінням та добривами, що свідчить про поживлення споживчого попиту. Фінансова та страхова сфери відзначаються незначним зростанням, що вказує на поступовий розвиток ринку фінансових послуг.

На рисунках 2.1, 2.2, 2.3 представлено діаграми сфери діяльності малого підприємництва в Україні за 2022-2024 роки.

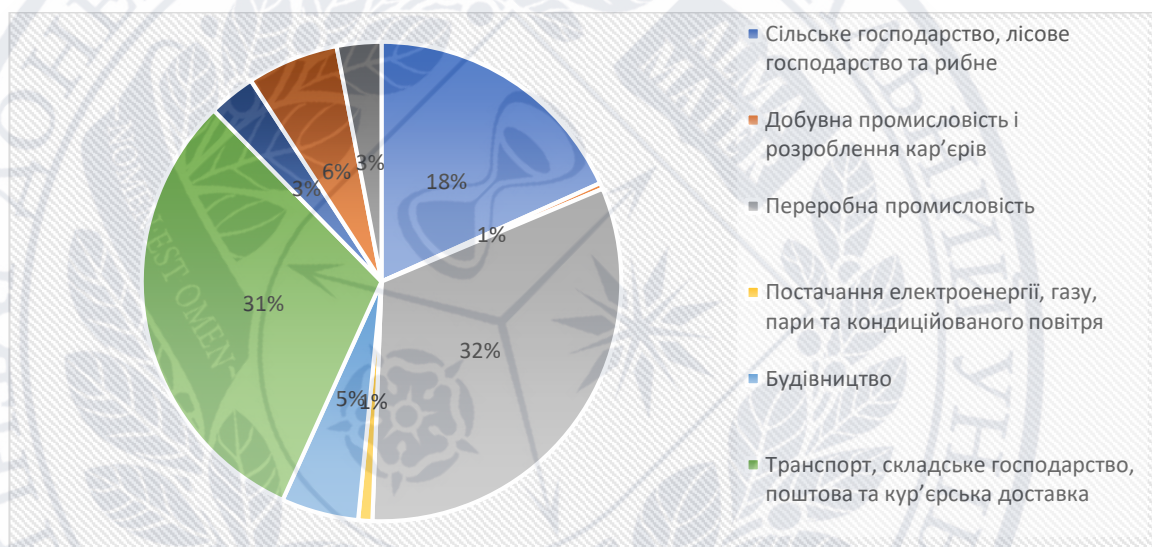

Рисунок 2.1 – Сфери діяльності малого підприємництва в 2022 році, %

Джерело: складено автором

З рисунку 2.1 видно, що переробна промисловість становить 32% від частки усіх малих підприємств в Україні. Транспортна, складська, поштова та кур'єрська діяльність має 31%, що вказує на вагому роль логістики в бізнес-середовищі. Сільське, лісове та рибне господарство становить 18%, вказуючи на стабільний розвиток аграрного сектору. Частка будівництва становить 5%, в той час як фінансова та страхова діяльність займає 3%. Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря має 1%. Роздрібна торгівля квітами, рослинами, насінням, добривами в спеціалізованих магазинах в загальній

структурі займає 3%.

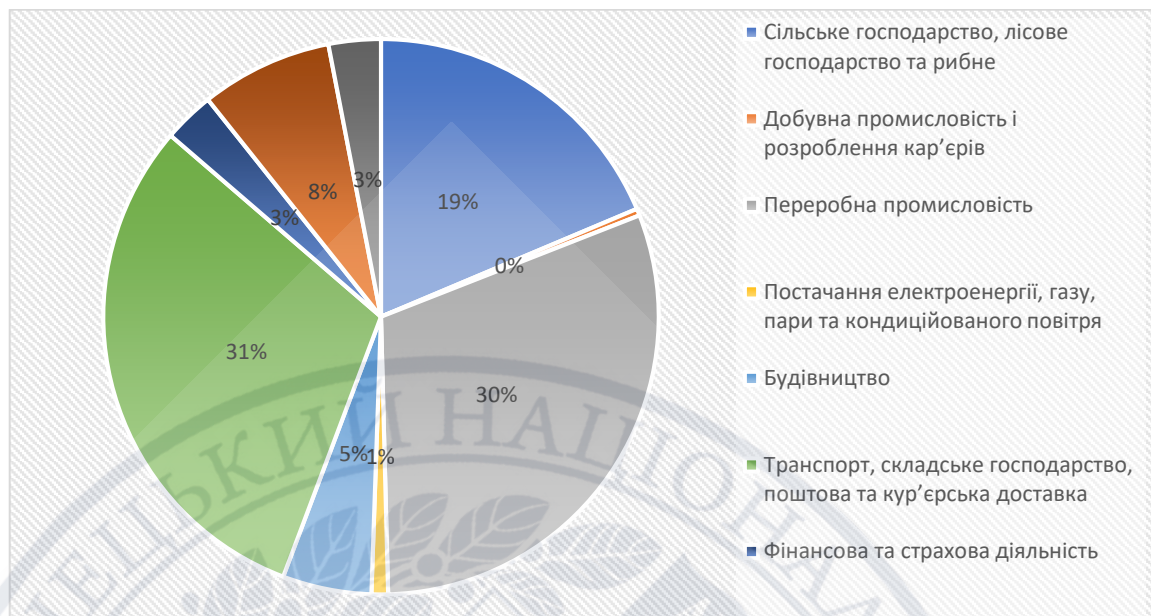

Рисунок 2.2 – Сфери діяльності малого підприємництва в 2023 році, %

Джерело: складено автором

З рисунку 2.2 можна бачити, що структура хоч і зберігає подібні %, в порівнянні з 2022 роком, проте має певні відмінності, зокрема частка переробної промисловості зменшилась до 30%, в той час як сільське господарство зросло до 19%. Транспортна та логістична діяльність так і тримає позиції – 31%.

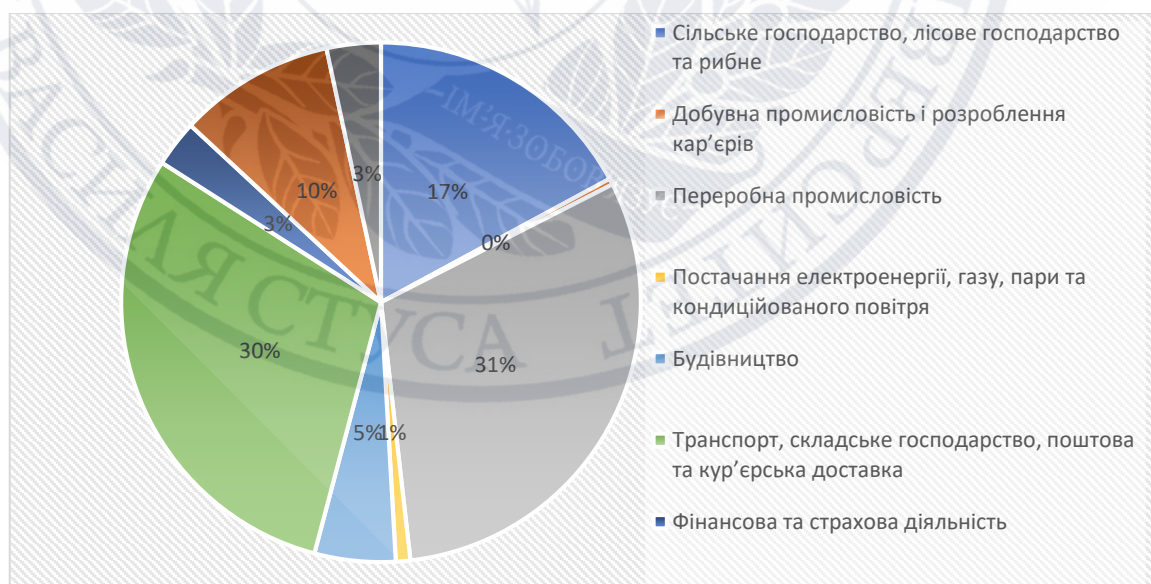

Рисунок 2.3 – Сфери діяльності малого підприємництва в 2024 році, %

Джерело: складено автором

З рисунку 2.3 можна бачити, що сільське господарство становить від

загальної кількості малих підприємств, 17% і демонструє важливість аграрного сектору для економіки. Будівництво охоплює близько 5%, фінансова та страхова діяльність займає 3%, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря становить близько 3%, в той час як добувна промисловість має в структурі найменшу частку – 1%.

Розглянемо кількість зайнятих на підприємствах малого підприємництва в 2022-2024 роках (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Кількість осіб зайнятих на підприємствах малого бізнесу в 2022-2023 роках

Вид діяльності	Кількість осіб, осіб	
	2022	2023
Сільське господарство, лісове господарство та рибне	454477	422035
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	169264	146655
Переробна промисловість	1118128	1007240
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	277641	285758
Будівництво	227726	203751
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська доставка	613141	563483
Фінансова та страхова діяльність	68435	61168
Освіта	17628	17782
Роздрібна торгівля квітами, рослинами, насінням, добривами в спеціалізованих магазинах	263	0,00

Джерело: складено автором

З даних в таблиці 2.3 визначено, що переробна промисловість становить в 2022 році 1118128 осіб., проте в 2023 році показник знизився до 1007240 осіб. Це обумовлено тим, що війна внесла свої негативні наслідки у логістику, також зросла втрата виробничих потужностей та падіння споживчого попиту. Така тенденція спостерігається у транспортній та логістичній сфері, де кількість осіб зменшилась з 613141 до 563484 осіб, тобто близько на 8%, що пов'язано з порушенням транспортних ланцюгів і зниженням обсягів перевезень. Сільське, лісове та рибне господарство зазнало також зменшення кількості осіб, що може пояснюватись зниженням фінансової стійкості аграрних виробників, так і міграцією частини бізнесу безпечніші регіони. Щодо будівництва, то спостерігається скорочення кількості осіб, що характеризується зниженням

інвестиційної активності, зокрема в житловому секторі. У постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря кількість осіб зросла, що пов'язано з підвищеним попитом на енергійні послуги та розвитком альтернативної енергетики. У сфері освіти також відбулось збільшення, що вказує на адаптацію освітніх послуг до онлайн-формату та збільшення приватних навчальних ініціатив. Щодо фінансової та страхової діяльності то тут відбувся спад в 2023 році з 68435 до 61168 осіб., що характеризується обережністю інвесторів та скороченням кредитних програм.

На рисунку 2.4 та 2.5 представлено відсоткове співвідношення кількості зайнятих осіб на підприємствах малого бізнесу за 2022-2023 роки.

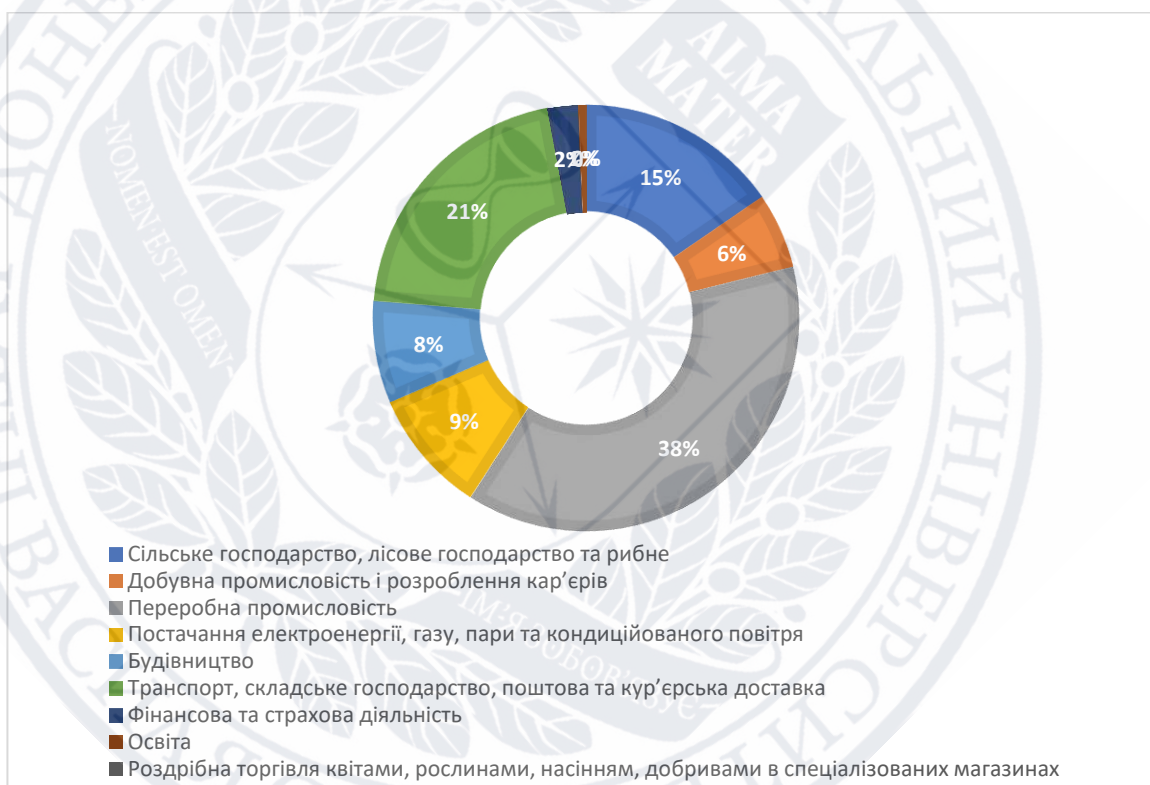

Рисунок 2.4 – Відсоткове співвідношення зайнятих осіб на малих підприємствах в Україні станом на 2022 рік

Джерело: складено автором

З рисунку 2.4 видно, що найбільшу частку працівників становить у сфері переробної промисловості – 38% від загальної кількості зайнятих, що свідчить про домінування виробничого сектору серед малого підприємництва. Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність має 21% від усіх

працюючих, що вказує на важливу роль логістики у підтримці економічних процесів. 15% працюючих складає у сільському, лісовому та рибному господарстві, що підкреслює значення аграрного сектору для ринку праці. Будівництво забезпечує працею 8% осіб, в той час як постачання охоплює 9%. Добувна промисловість займає 6%, а фінансова та страхова діяльність разом із освітою мають найменші відсоткові співвідношення (2% і 1%).

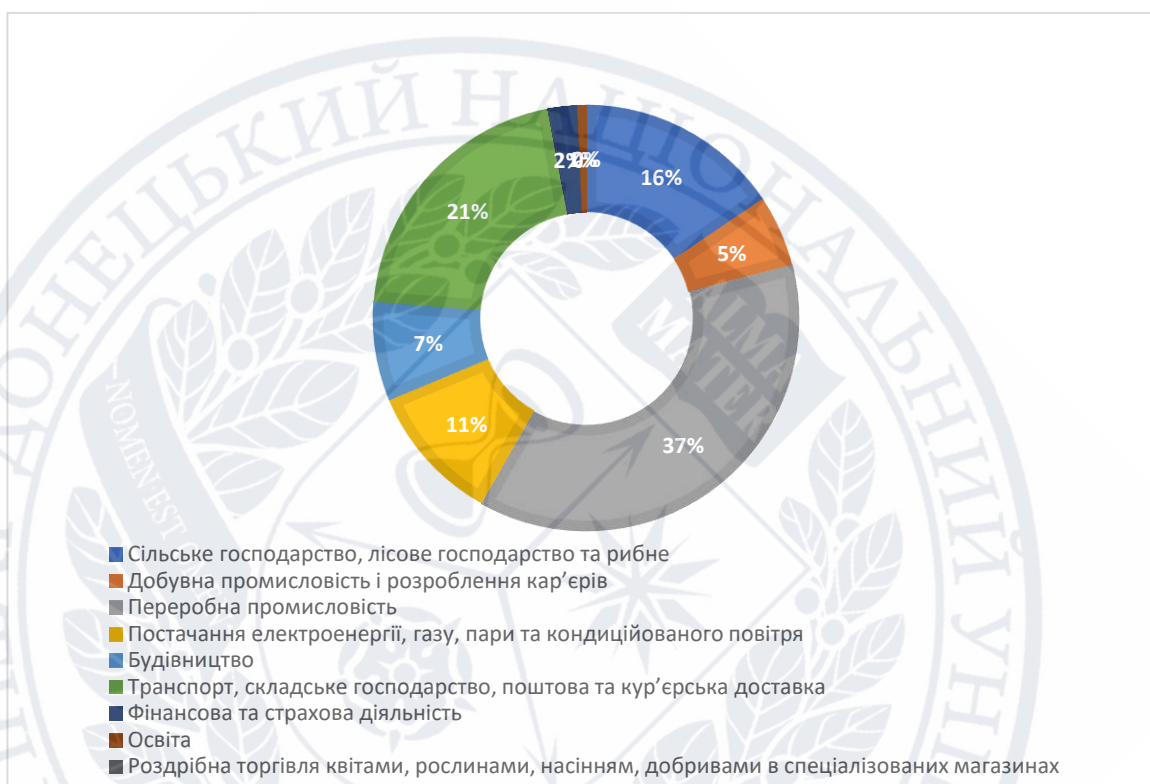

Рисунок 2.5 – Відсоткове співвідношення зайнятих осіб на малих підприємствах в Україні станом на 2023 рік

Джерело: складено автором

Порівнюючи рис. 2.4 і рис. 2.5 бачимо, що переробна промисловість зросла в 2023 році на 1%, що свідчить про збереження провідної ролі виробничого сектору. Незначне збільшення також відбулось у сільському, лісовому та рибному господарстві відбулось також на 1%, тому можна сказати, що аграрна галузь продовжує бути важливим джерелом зайнятості в наш час. Показник у секторі транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність свідчить про стабільний попит на логістичні послуги. А в будівництві зайнятість знизилась на 1%, що характеризується повним зменшенням інвестиційної

активності. Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря збільшився на 2%, що вказує на зростання потреби в енергетичних ресурсах та розвитком альтернативних джерел енергії. В добувній промисловості частка зменшилась на 1%.

Аналізуємо обсяг реалізованої продукції малими підприємствами, так як показник відображає економічну активність підприємств, тобто, наскільки вони ефективно виробляють товари, як працюють та як надають послуги і реалізують їх на ринку (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Обсяг реалізованої продукції малими підприємствами в 2022-2024

Вид діяльності	Обсяг реалізованої продукції (товарів послуг), тис. грн.		
	2022	2023	2024
Сільське господарство, лісове господарство та рибне	257609098,2	292413643,5	283305741,5
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	9380987,4	12015752,3	12597359,7
Переробна промисловість	9380987,4	12015752,3	12597359,7
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	50941173,0	58011604,6	67006278,7
Будівництво	130164836,5	184794698,0	181452777,3
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська доставка	117788141,3	145351347,9	129924922,0
Фінансова та страхова діяльність	19787670,9	26942448,0	30274039,0
Освіта	3533565,9	4892109,0	4975315,7

Джерело: складено автором

Аналізуючи дані з табл. 2.4 видно, що за досліджуваний період демонструє тенденцію до зростання економічної активності малого бізнесу. Сільське, лісове та рибне господарство має незначне зниження в 2024 році, однак цей сектор так і залишається одним із основних малого бізнесу, що свідчить про її стабільну роль у забезпеченні продовольчої безпеки України. Будівництво також характеризується високими показниками, однак за досліджуваний період відбулось зниження, що пов'язане із коливанням інвестиційного попиту. Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря має тенденцію до зростання, що характеризується розширенням енергетичних послуг та

впровадженням нових технологій. Фінансова та страхова діяльність вказує на збільшення обсягів, що відображає розвиток фінансових технологій.

Отже, можемо зробити висновок, що розвиток малого бізнесу в Україні характеризується поступовим відновленням і стабілізацією після складного періоду економічних потрясінь. Не дивлячись на те, що в країні ведуться воєнні дії, мале підприємництво зберігає активність та демонструє позитивну динаміку в багатьох видах діяльності. Можна сказати, що бізнес почав поступово адаптуватись до нових реалій та впроваджувати сучасні технології.

2.2 Сучасний стан та динаміка розвитку малого підприємництва у Вінницькому регіоні

Розвиток малого підприємництва у Вінницькому регіоні є важливим показником економічної ефективності області, так як саме малий бізнес виступає основою загального розвитку. Досконалість малого підприємництва значною мірою залежить від стану законодавчої підтримки та формується під впливом нормативно-правового регулювання визначених питань як на регіональному, так і на державному рівнях. На стан малого підприємництва також впливає якість, рівень, масштаби, характер формування ринкових відносин у державі. У Вінницькому регіоні становлення малого підприємництва проходить доволі у важких та часто зміцнювальних умовах, тому в даний момент його сучасний стан не можна назвати задовільним. Існує декілька показників за допомогою яких можна охарактеризувати процес становлення і розвитку малого підприємництва у Вінницькому регіоні (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Кількість малих підприємств у Вінницькому регіоні на 10 тис. наявного населення за 2022-2024 роки, одиниць

Показник	Роки			Абсолютне відхилення (+/-)	
	2022	2023	2024	2023 до 2022	2024 до 2023
Вінницька область	49,5	57,7	56,3	8,2	-1,4
м. Вінниця	123	336,4	238,5	213,4	-97,9

Джерело: складено автором

З таблиці 2.5 можна бачити, що для Вінницької області спостерігається поступове зростання показника в 2023 році в порівнянні з 2022 роком на 8,2 од., що свідчить про активізацію малого бізнесу після попереднього періоду економічної нестабільності. У 2024 році відбулось зниження на 1,4 од., що пов'язано з частковим скороченням підприємств та впливом загальних економічних факторів. Щодо м. Вінниця, то в 2023 році показник має тенденцію до зростання що характеризується відкриттям нових малих бізнесів у міському середовищі. Однак у 2024 році показник знизився на 97,9 од., що свідчить про часткове згорання діяльності через підвищення витрат на перехід бізнесу в інші регіони у зв'язку з військовим станом.

Таблиця 2.6 – Кількість малих підприємств на 10 тис. наявного населення у містах Вінницької області за 2022-2024 роки, одиниць

Показник	Роки			Абсолютне відхилення (+/-)	
	2022	2023	2024	2023 до 2022	2024 до 2023
Жмеринка	50	61	53	11	-8
Ладижин	53	55	46	2	-9
Козятин	31	37	27	6	-10
Хмільник	42	46	38	4	-8
Могилів-Подільський	41	44	27	3	-17

Джерело: складено автором

З таблиці 2.6 видно, що всі міста продемонстрували зростання в 2023 році, однак в 2024 році у всіх відбувся спад, найвідчутніший у Могилів-Подільському, що пов'язано з економічними труднощами та зниженням підприємницької активності у зв'язку з військовими діями.

Таблиця 2.7 – Основні показники розвитку малих підприємств Вінницької області за 2022-2024 роки

Показник	Роки			Абсолютне відхилення (+/-)	
	2022	2023	2024	2023 до 2022	2024 до 2023
1	2	3	4	5	6
Кількість малих підприємств на 10 тис. наявного населення	49,5	57,7	56,3	8,2	-1,4

Продовження таблиці 2.7

1	2	3	4	5	6
Обсяг реалізованої продукції, млн., грн..	65969	73106	76112	7137	3006
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	41,8	32,1	51	-9,7	18,9
Кількість найманих працівників, осіб	2512	295,3	296,8	-2216,7	1,5
Середньомісячна заробітна плата на 1 найманого працівника, тис. грн.	12555	14431	17600	1876	3169

Джерело: складено автором

З таблиці 2.7 видно, що обсяг реалізованої продукції демонструє стале зростання протягом досліджуваного періоду. Щодо кількості за працівників і 2023 році зменшилась, а в 2024 році збільшилась, що пояснюється відновленням ділової активності після адаптаційного періоду у воєнний час. Кількість найманих працівників у 2023 році значно скоротилась, однак в 2024 році трохи стабілізувалась ситуація, що є наслідком оптимізації персоналу та переходу бізнесів на дистанційний варіант роботи. Середньомісячна зарплатня протягом усього періоду демонструє стабільне зростання, що вказує на підвищення вартості робочої сили та прагнення підприємств утримувати кваліфікований персонал.

Аналізуємо надходження до місцевих бюджетів від малого бізнесу у Вінницькій області (рис. 2.6).

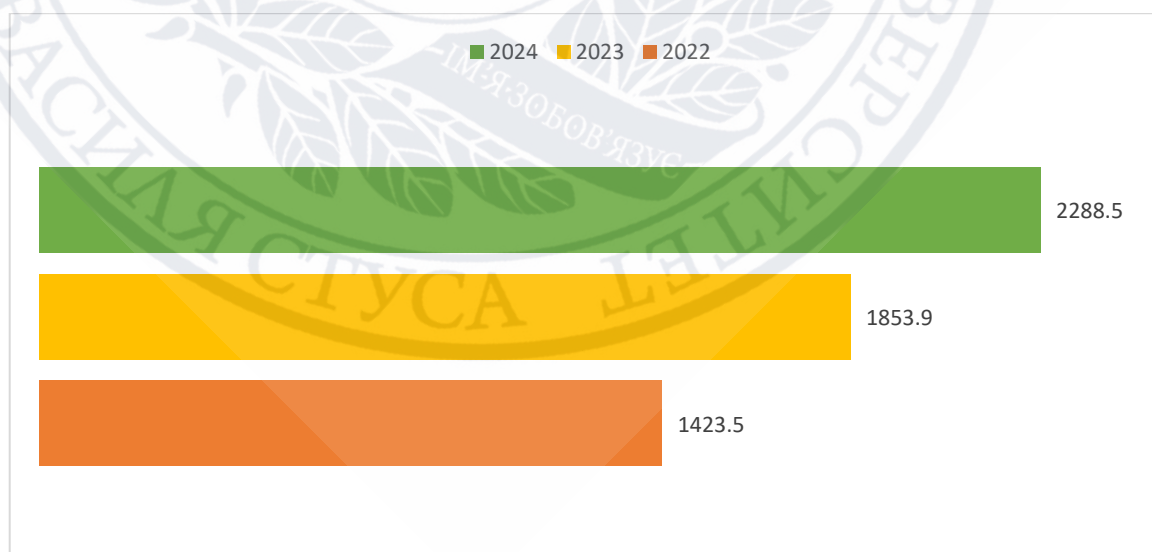

Рисунок 2.6 – Надходження від діяльності малого підприємництва
Вінницької області до місцевих бюджетів, млн. грн.

Джерело: складено автором

На рис.2.6 можемо бачити стале зростання надходжень від малого підприємництва до місцевих бюджетів Вінницької області протягом досліджуваного періоду. У 2022 році вони становили 1423,5 млн. грн., у 2023 році зросли до 1853,9 млн. грн., тобто було додано приблизно 430,4 млн. грн. Загалом, за 2022-2024 роки база доходів зростає на 865, 0 млн. грн., що свідчить про спроможність громад і розширення активності малого бізнесу.

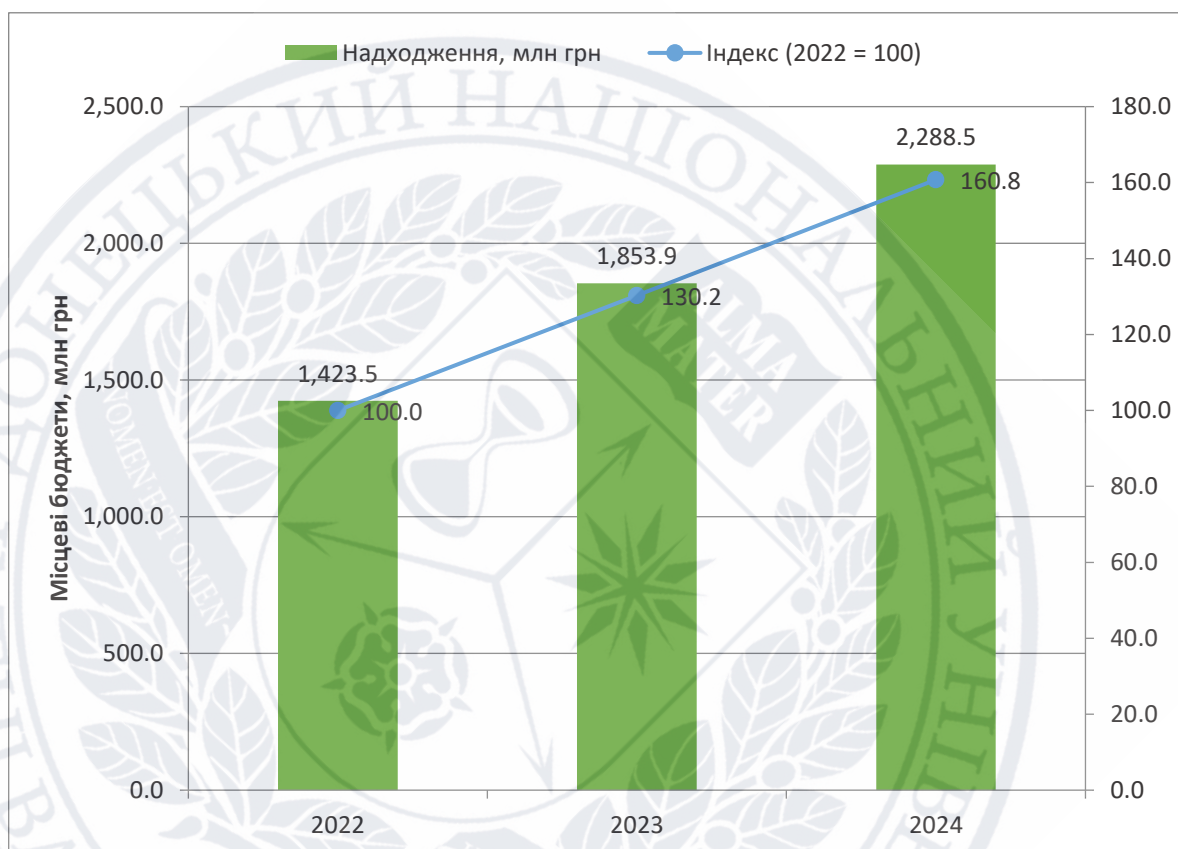

Рисунок 2.7 – Надходження від діяльності малого підприємництва

Вінницької області до місцевих бюджетів та індекс зростання (2022=100)

Джерело: складено автором

Розглянемо також динаміку коефіцієнту покриття експортом Імпорту у Вінницькій області (рис. 2.8). Можемо бачити, що лінія графіку показує послідовне зниження коефіцієнта покриття імпорту експортом у Вінницькій області, що свідчить про те, що експорт усе ще суттєво перевищує імпорт. Однак перевага поступово знижується, оскільки падіння становить близько 0,3 між 2022 та 2023 роками, а також 0,5 між 2024 а 2024 роками.

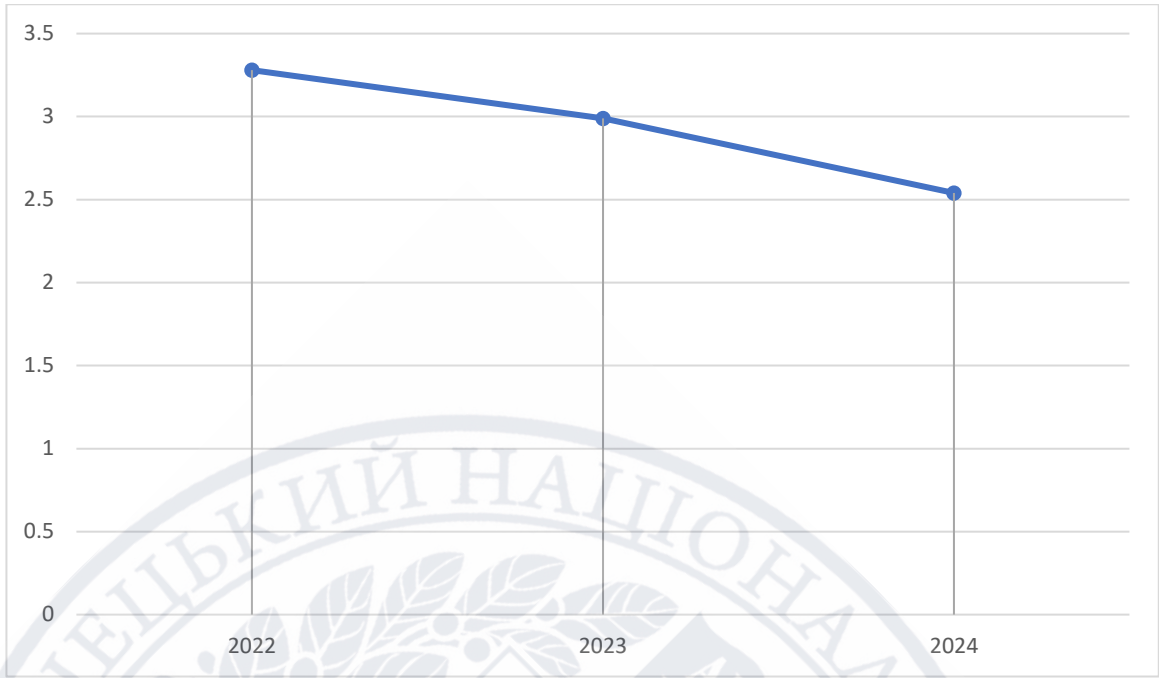

Рисунок 2.8 – Динаміка коефіцієнту покриття експортом Імпорту у Вінницькій області

Джерело: складено автором

Загалом, можна сказати, що експорт зростає повільніше, чим експорт. Щодо питомою ваги, то вона покаже, яку економічну масу в масштабі країни має Вінницький регіон (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Питома вага Вінницької області в економіці України за досліджуваний період

Показник	Роки		
	2022	2023	2024
Питома вага	3,1	3,2	3,3

Джерело: складено автором

З табл. 2.8 бачимо, що частка області в 2022 році становила близько 3,1%, що вказує на збереження стабільно позиції Вінницького регіону в національній економіці навіть в умовах воєнного періоду. В 2023 році показник значно підвищився до 3,2%, що пов’язано з поступовим відновленням промислового виробництва та розширення переробної діяльності. В 2024 році питома вага зросла до 3.3%, що характеризується зміцненням економічного потенціалу області та адаптацію бізнесу до нових економічних умов.

Проведений аналіз свідчить про те, що мале підприємництво у Вінницькій області характеризується позитивною динамікою розвитку, не дивлячись на складні економічні умови воєнного часу. Для більш комплексної оцінки перспектив розвитку малого підприємництва у Вінницькій області проведемо SWOT-аналіз, який дасть можливість визначити сильні та слабкі сторони регіону та можливості і загрози, які впливають на ефективність його економічного функціонування (табл.. 2.9).

Таблиця 2.9 – SWOT-аналіз малого підприємництва у Вінницькій області

Сильні сторони	Слабкі сторони
Вигідне географічне положення на перетині торговельних шляхів Потужний аграрно-промисловий потенціал, розвинена переробна галузь Високий рівень підприємницької активності населення Наявність освітніх закладів, що готують кваліфікованих кадрів Розвинена інфраструктура місцевих громад і логістика	Недостатній рівень інвестицій у модернізацію виробництва Обмежений доступ до фінансування малих підприємств Низький рівень цифровізації бізнес-процесів нестача фахівців технічних спеціальностей і міграція молоді Висока залежність від сировинного експорту
Можливості	Загрози
Підтримка малого бізнесу з боку держави та міжнародних програм Розвиток локального виробництва і переробки сільспродукції Використання цифрових технологій та онлайн-торгівлі Залучення грантових коштів для відновлення бізнесу Розвиток туризму, зеленої економіки	Економічна нестабільність, спричинена воєнними діями Зростання енергетичних витрат і собівартості продукції Конкуренція з великими корпораціями та імпортними виробниками Втрата кваліфікованих кадрів через трудову міграцію Обмежені логістичні можливості у воєнних умовах

Джерело: складено автором

Отже, можна сказати, що Вінницька область має значний потенціал для розвитку малого підприємництва, однак для його реалізації потрібне посилення інвестиційної політики, підтримка інноваційних форм діяльності, цифровізація бізнес-процесів та розбудова стабільного середовища для відновлення після воєнних викликів.

2.3 Проблеми та бар'єри в розвитку малого підприємництва

Сьогодні квітковий бізнес у Вінницькому регіоні можна вважати неповністю сформованим, про що свідчать постійні зміни структури на ринку. 2025 рік був охарактеризований наступними чинниками:

- збільшення частки ринку вітчизняних виробників і дешевих видів продукції;
- повільне зростання обсягів продажів після значного падіння у 2022 році;
- збільшення частки дорогої екзотичної квіткової продукції;
- незначне скорочення асортименту продукції на ринку;
- встановлення порівняно високих цін на продукції квітництва, що створює для розвитку ринку квітництва у Вінницькому регіоні сприятливі умови;
- стабілізація цін під час зростання собівартості продукції.

Дані чинники обумовлені не тільки збільшенням світових цін на продукцію, але й характеризуються падінням курсу гривні, з митною політикою, податковою в Україні. Також, фактори характеризуються економічною кризою, військовими діями в країні, підвищенням безробіття, суттєвий розвиток якості життя населення також загальмували розвиток квіткового бізнесу у Вінницькому регіоні. Після різкого шоку в 2022 році та поступової адаптації у 2023 році, Вінниця в 2024-2025 роках отримала стабільніші поставки та ширший асортимент, в той же час збереглося підвищене навантаження на холодильне зберігання, персонал та доставку в тижневі піки.

Квітковий ринок у Вінницькому регіоні можна умовно розділити на три групи:

- сегмент зрізаних квітів;
- горщикова продукція;
- садовий матеріал.

У Вінницькому регіоні сегмент зрізаних квітів визначається структурою постачання: значна частка імпортних тюльпанів, троянд, хризантем та сезонної екзотики поєднується з локальним вирощуванням на малих теплицях і підвір'ях, що дає змогу підвижити масовий попит в будні. Асортимент зрізу орієнтується

на троянди, гербери, гвоздики та цибулинні, а горщикова група характеризується фікусами, орхідеями, спатифіллумом, фікусами тощо. Значна частина горщикової продукції й надалі проходить через європейські ринки, а саме через Польщу, Нідерланди, Італію, Данію, в той час як місцеві господарства закривають популярні позиції базового рівня. Загалом, ціни в 2024-2025 роках стабілізувались в порівнянні з 2022 та 2023 роками. Але при цьому залишились чутливими до коливань курсу та логістичних витрат. У свята формується премія за швидке складання замовлення, за сервіс та гарантований тайм-слоти доставки. Завдяки цим чинникам середній чек онлайн значно вищий за ринковий. Оскільки відкритих офіційних статистичних панелей самі у квітковому бізнесу у Вінницькому регіоні все ще бракує, то оцінка здійснюється за рахунок поєднання польового моніторингу цін та асортимент на міський локаціях, аналізу онлайн-каталогів та коротких опитувань постачальників.

У Вінницькому регіоні ринок зрізаних та горщикових квітів прив'язаний так само до купівельної спроможності домогосподарства. Тобто, під час національних спадів попит стикається не тільки за обсягом, але й за структурою чека. А в періоди відновлення повертається як кількість покупок, так і частка преміальних рішень. Те, що Україна після падіння в 2022 році відбила частину витрат, а в 2023 та 2024 роках відбулось зростання ринку, у регіональному зрізі зазвичай проявляється сильніше: обласний центр із вищою середньою заробітною платою, концентрацією офісів, сервіси доставки підхоплюють швидше хвилю відновлення. Для Вінницького регіону це означає, що різні свята формують левову частку річного обсягу та чутливо реагують на дохід домогосподарства. Основу продажів становлять троянди в асортименті зрізаних квітів протягом всього року. Їх прийнято дарувати на будь-які події, тому у флористиці їх широко використовують. Червона троянда ж найпопулярнішою з усіх квітів, на другому місці біла.

З рисунку 2.9 можна бачити, що структура ринку за досліджуваний період виглядає збалансовано, але ще не до кінця стабільна. Зрізані квіти формують

ядро виручки, горщикова продукція забезпечує стабільні міжпикові продажі, а садовий матеріал додає сезонності у весняно-літній період.

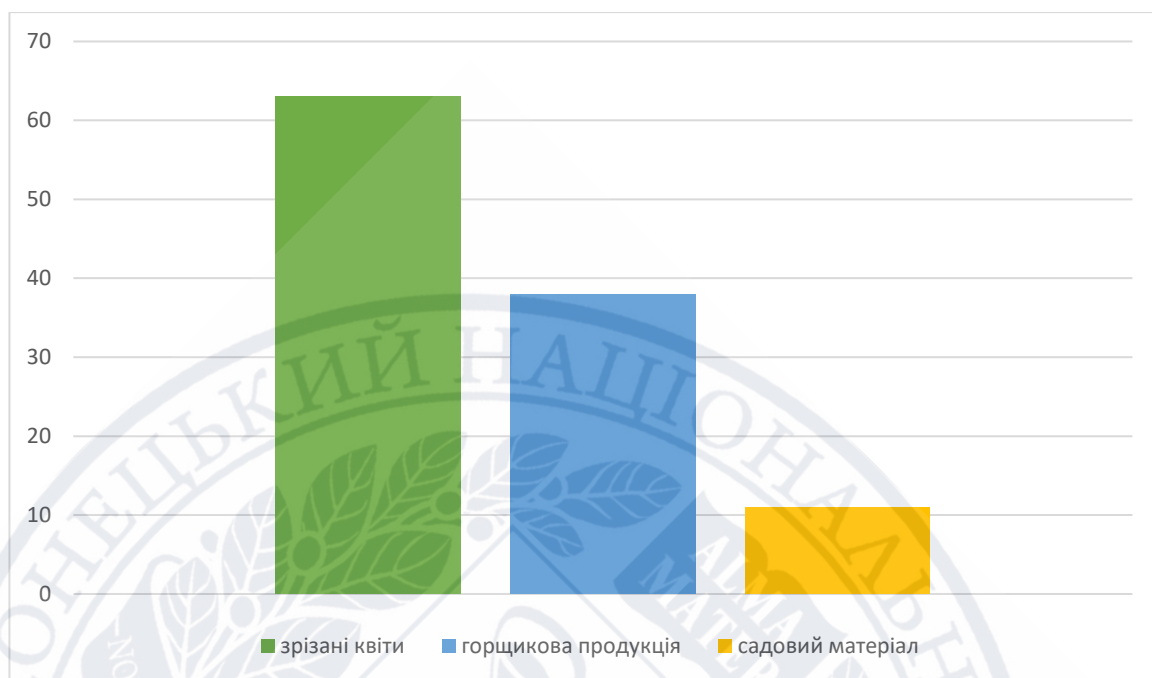

Рисунок 2.9 – Структура ринку квіткової продукції у Вінницькому регіоні станом на 2025 рік

Джерело: складено автором

Аналіз середнього чека за каналами збуту у Вінниці наведено на рис. 2.10.

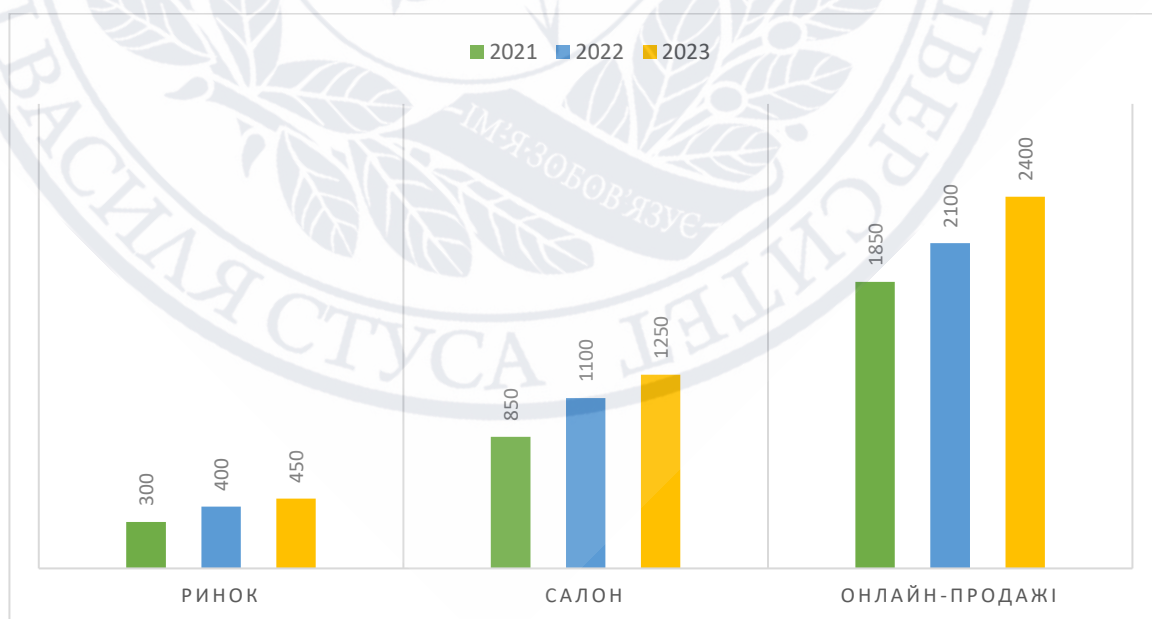

Рисунок 2.10 – Середній чек за каналами збуту у Вінниці за 2022-2024 роки

Джерело: складено автором

На рисунку 2.10 можемо бачити, що за досліджуваний період цінова динаміка залишилась чутливою до курсу та логістики. Масовий ринок поступово зростає, флористичні салони підтягуються завдяки бренду та дизайну, а онлайн-студії лідирують за рахунок сервісної цінності.

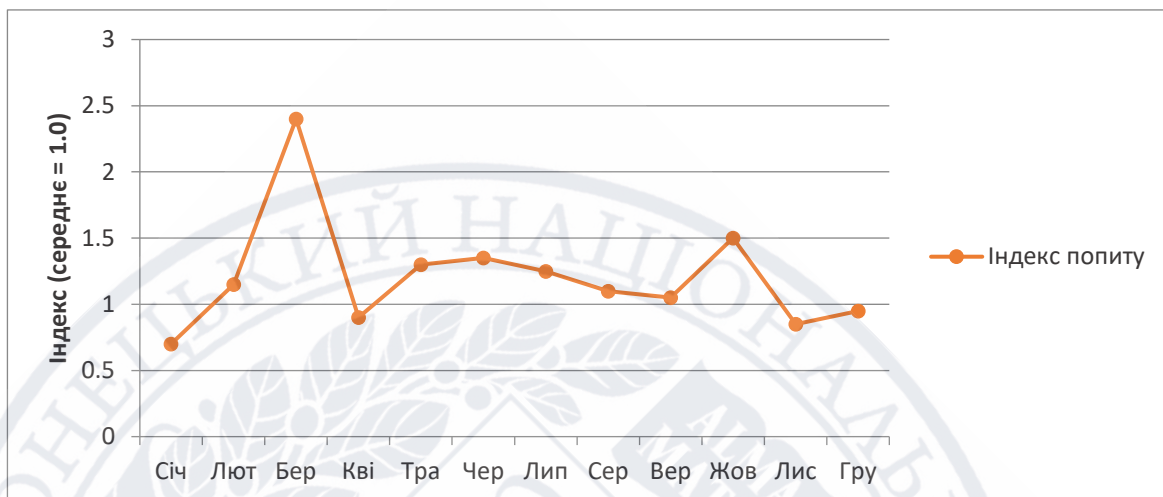

Рисунок 2.11 – Сезонність попиту на квіткову продукцію у Вінницькому регіоні

Джерело: складено автором

Рисунок 2.11 демонструє те, що найбільша віддача припадає на березень місяці, підсилена лютим. А завдяки випускним, весіллям, високий рівень також тримається і у травні-жовтні. Така крива попиту демонструє акуратне планування запасів продукції.

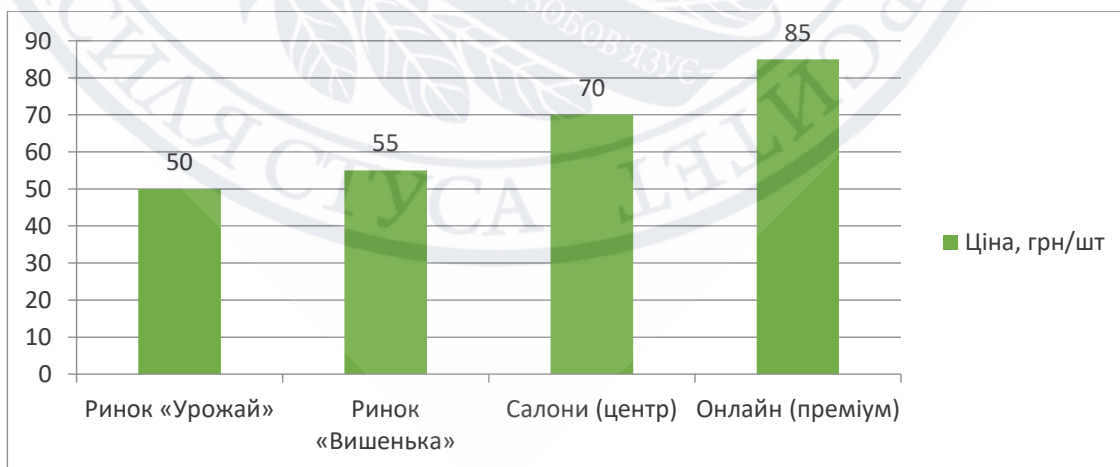

Рисунок 2.12 – Ціна за один тюльпан у найвищий пік сезону у Вінницькому регіоні

Джерело: складено автором

З рисунку 2.12 видно, що ціна за одну квітку у найвищий пік сезону Вінницькому регіоні становить близька 85 грн. В салонах ціна становить приблизно 70 грн., на ринку Вишенька приблизно 55 грн., і на ринку Урожай приблизно 50 грн. за 1 шт.

Узагальнюючи наведені спостереження, можна сформулювати кілька висновків, які прямо впливають із даних і дають можливість пояснити бар'єри розвитку малого підприємництва. Структура виручки ще тримається на зрізаних квітах, а значить ризикам швидкого просування протиставляють інвестиції у холод і дисципліну запасів, інакше списання з'їдають маржу. Також, різниця середніх чеків між каналами збуту є стабільною. Якщо квітковий бізнес буде претендувати на вищий чек, то він має забезпечувати сервісну перевагу, а саме швидкість, дизайн, пунктуальність доставки. Всі вищеперераховані чинники є вимогою ринку. Сезонність примушує працювати, орієнтуючись на календар. До пікових сезонність малі підприємства Вінницького регіону готують не тільки закупівлю, а й процес, тобто, нічні підвози, резервні кур'єри, чіткий порядок у касовій дисципліні. Також було виявлено, що базові ціни ринків обмежують можливості підняття прайсу в масовому сегменті. Ті, хто не має сервісної різниці, змушені конкурувати лише ціною й опиняються в зоні низької маржі.

Оцінювання сучасного стану малого бізнесу в регіонах України показало, що мале підприємництво відіграє важливу роль у формуванні економічної активності, проте стикається з низкою бар'єрів, серед яких є складність реєстраційних процедур, високий адміністративний тиск, обмеженість фінансування та нерівномірність розвитку інфраструктури. Аналіз статистичних показників підтвердив наявність як позитивних зрушень, так і стримуючих факторів, що потребують цілеспрямованої державної підтримки

Дослідження сучасного стану та динаміки розвитку малого підприємництва у Вінницькому регіоні дало змогу виявити особливості локального підприємницького середовища. Хоч окремі показники продемонстрували зростання, у тому числі за обсягами реалізації, структура

зайнятості та сфери діяльності зазнали значних коливань, що свідчить про вплив зовнішніх економічних та соціальних чинників

Аналіз проблем і бар'єрів розвитку малого підприємництва дозволив встановити, що найбільш суттєвими викликами є доступ до фінансування, нестабільність економічного середовища, податкове навантаження та наслідки воєнного стану.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

3.1 Напрямки удосконалення державної політики підтримки малого бізнесу

Малий бізнес відіграє важливу роль в економічному розвитку будь якої країни. Також він забезпечує гнучкість економіки, стимулює інновації, сприяє зайнятості населення та сприяє регіональному розвитку. В умовах трансформації української економіки та з урахуванням наслідків війни підтримка малого підприємництва є надзвичайно важливою. Державна політика має не тільки спрямувати фінансову допомогу, але й створити сприятливе середовище для розвитку бізнесу.

Останні роки в Україні реалізуються деякі програми державної та міжнародної підтримки малого бізнесу, однак багато з них не відповідають сучасним реаліям. У зв'язку з цим виникає потреба в удосконаленні державної політики, яка буде в першу чергу орієнтуватись на довгострокову стратегію розвитку підприємництва. Досить важливо вивчити міжнародний досвід та адаптувати його до українських реалій щоб забезпечити ефективну координацію зусиль держави.

Вдосконалення фінансової політики щодо малого бізнесу є першим напрямком реформування державної підтримки. Сьогодні фінансові інструменти, які доступні підприємцям, є обмеженими, а існуючі грантові програми часто є короткостроковими або надто зрегульованими. Тому підприємці потребують стабільних джерел фінансування, які дадуть можливість не тільки розпочати свій бізнес, але й забезпечити його сталий розвиток у довгостроковій перспективі. Тому варто створити систему фінансового стимулювання, яка буде охоплювати мікрокредитування, державне гарантування, пільгові умови оподаткування та грантові механізми з чіткими та прозорими правилами участі, а також оцінкою ефективності використання коштів (рис. 3.1).

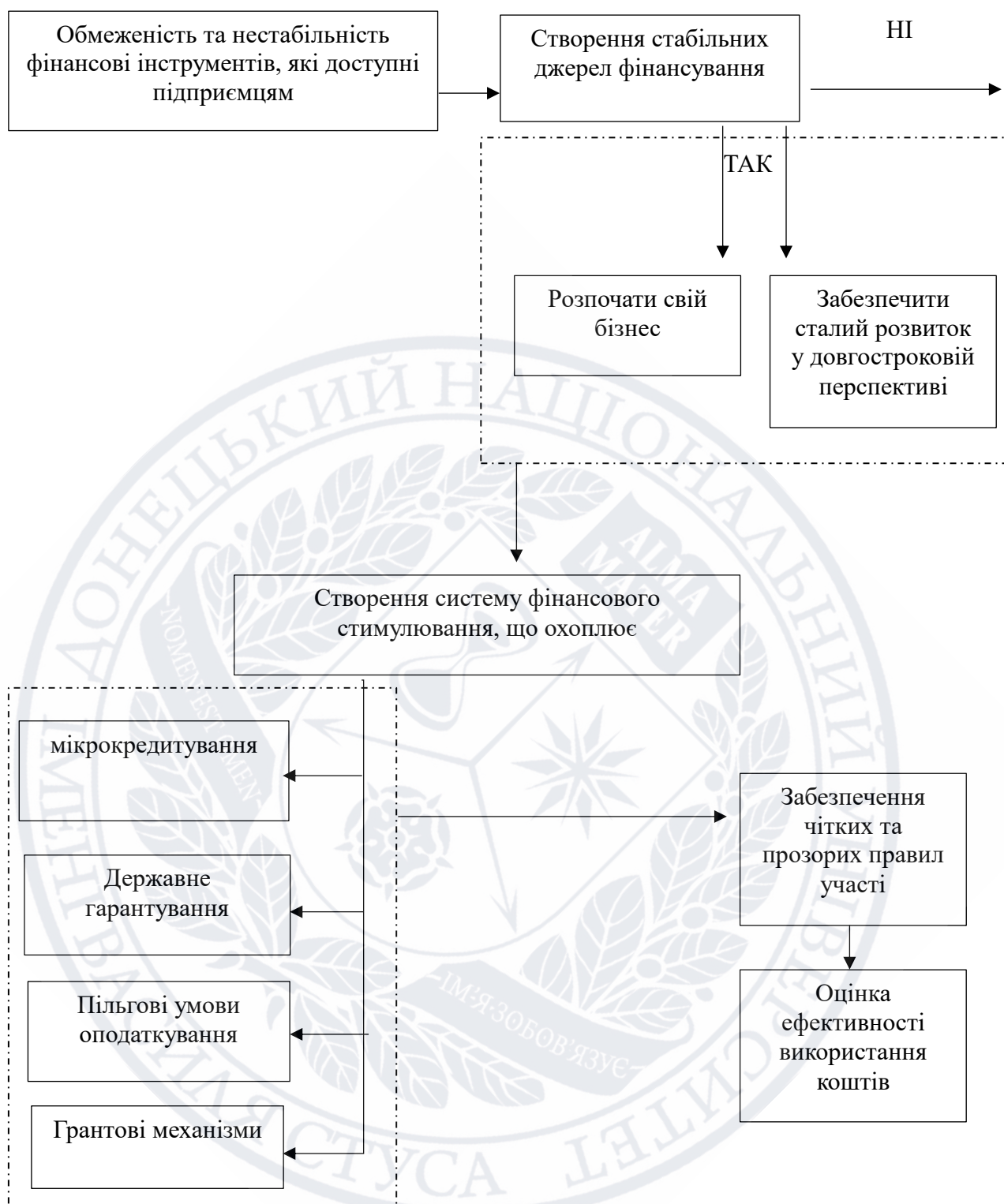

Рисунок 3.1 – Запропонована система фінансового стимулювання для підтримки малого підприємництва

Джерело: складено автором

Запропонована система фінансового стимулювання з рисунку 3.1. націлена на реформування державної політики малого бізнесу, так як вона має вирішити

проблему обмеженості та нестабільності існуючих фінансових інструментів, таких як короткострокові чи надто зрегульовані грантові програми. Головною метою систему є забезпечення малих підприємств стабільними джерелами фінансування, які дадуть можливість не тільки успішно розпочати свою справу, але й гарантувати її сталий розвиток у довгостроковій перспективі. Система може цього досягти завдяки інтеграції кількох взаємодоповнюючих чинників, таких:

- мікрокредитування – забезпечить доступ до невеликих позик для малих бізнесів;
- державне гарантування знизить ризики для фінансових установ та полегшить отримання більших кредитів;
- пільгові умови оподаткування зменшать фінансове навантаження та стимулюватимуть реінвестицію;
- грантові механізми нададуть безповоротне цільове фінансування.

Ефективність інструментів в комплексі буде забезпечуватись встановленням чітких та прозорих правил участі у всіх програмах, а також буде обов'язкова оцінка ефективності використання державних ресурсів.

В період військового стану підприємства малого бізнесу мали отримати широкі можливості щодо залучення грантових коштів на створення, підтримку власного бізнесу. Це пропозиції як від міжнародних донорів, так і державні гранти на підтримку малого підприємництва. Варто наголосити, що не всі грантові програми однаково ефективні. Тому для малих підприємств було вибрано саме ті, які спрямовані на забезпечення стабільного розвитку бізнесу та мають на меті довгострокову перспективу, що дозволить підприємцям будувати стратегічно стійкі бізнес-моделі.

Таблиця 3.1 – Запропоновані грантові програми для підтримки малого бізнесу в Україні

Назва гранту	Грантодавець	Для кого	Сума	Особливості
1	2	3	4	5
Програма «єРобота: Грант для бізнесу»	Уряд України	Підприємці та ФОП	До 250 000 грн	Потрібен бізнес-план та можливість використання для розвитку нових напрямків

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4	5
Гранти USAID для МСБ	USAID	Малі та середні підприємства, стартапи	До 100 000 тис. дол.	Пріоритет-інновації, жінки-підприємниці та агробізнес
Гранти від GIZ	Німецьке товариство GIZ	МСП, що впроваджують стійкі технології	Від 5 000 до 30 000 тис. євро	Сприяння зеленим технологіям, енергоефективності
Гранти від міжнародного фонду «Відродження»	Фонд «Відродження»	Громадські організації, що підтримують МСБ	До 50 000 тис. дол.	Підтримка ініціатив, які зміцнюють політики на місцевому рівні

Джерело: складено автором

Одним із прикладів ефективного інструменту підтримки малого бізнесу є грантові програми, які дозволяють отримати підприємцям отримати фінансування на розвиток бізнесу. Серед найбільш актуальних програм можна назвати:

1. Програма «Робота: Грант для бізнесу» є урядовою ініціативою, яка передбачає мікрогранти до 250000 тис. грн. для створення та розвитку бізнесу. Також існують окремі напрямки на розвиток садівництва, теплиць, переробки. Програма гранту Свій сад характеризується створення та розвитком садівництва для висадки та облаштування нового саду площею 1-25 га. Гранти надаються на умовах співфінансування до 400 000 тис. грн за гектар, однак не більше від 70% вартості проєкту висадження насаджень. Заявки подаються через портал дія, а після отримання гранту потрібно дотримувати фінансової дисципліни та прозорості. Кошти можна використовувати на придбання обладнання, сировини, матеріалів, оренди приміщення, реклами тощо. Подати заявку можуть фізичні особи, які планують зареєструвати ФОП, діючі ФОП або особи. Однак не можна працювати на тимчасово окупованих чи в РФ територіях, не мати заборгованості перед бюджетом, не бути під санкціями і не мати банкрутства.

2. Гранти USAID для МСБ є ініціативою, яка підтримує стартапи та малі підприємства задля підвищення їхньої конкурентоспроможності на внутрішньому ринку України та на міжнародних ринках, надає українським

компаніям можливість отримувати вигоду від міжнародної торгівлі та сприяє створенню сприятливого бізнес-середовища. USAID підтримує розвиток окремих секторів, які мають потенціал до збільшення доходів, швидкого зростання, створення робочих місць та інвестицій. Програма є основним підходом до стимулювання бізнесу в конкурентних секторах, забезпечує доступ до фінансування, створює можливості для покращення бізнесу в цілому. Ці гранти надають через конкурс з обов'язковим бізнес-планом, звітністю та створенням нових робочих місць.

3. Гранти від GIZ – це фінансова та організаційна підтримка малого бізнесу в Україні, яку надає Німецьке товариство міжнародного співробітництва, де основною метою є сприяння стабілізації української економіки в умовах війни та розширити доступ до нових ринків. Дана програма охоплює різні напрямки, зокрема:

- мікрогранти на придбання обладнання;
- підтримка підприємців із числа внутрішньо переміщених осіб.

Особлива увага приділяється підприємствам, які працюють у сфері виробництва, переробки, логістики, харчової промисловості тощо. В межах окремих програм підтримуються жіночі ініціативи, бізнеси ветеранів та інноваційні проєкти, що сприяють відбудові країни. Перевагою програм є те, що вони супроводжуються не тільки фінансовою допомогою, але й консультаційною підтримкою, навчанням та менторськими програмами, що дозволяє отримувачам грантів не просто використати кошти, а оптимізувати свої бізнес-процеси. Програма реалізується у співпраці з українськими та міжнародними партнерами, разом з місцевими органами влади. Для участі варто подати заявку через партнерські платформи. Необхідно буде надати короткий опис бізнесу, бюджет витрат, план використання гранту та підтвердити офіційну реєстрацію підприємства.

4. Гранти від міжнародно фонду «Відродження» характеризується фінансовою підтримкою, яка надається некомерційним, громадським а також підприємницьким ініціативами з чітко вираженим соціальним або суспільним

компонентом. Даний фонд входить до мережі фондів «Відкрите суспільство» і з початку своєї діяльності в Україні фонд орієнтований на зміцнення громадського суспільства та підтримку прав людини. Однак останні роки, особливо під час війни, напрямки фінансування розширились та охоплюють ініціативи, які пов'язані з підтримкою малого бізнесу з соціальним впливом, працевлаштуванням вразливих груп населення та розвитком локальної економіки. На відміну від класичних грантів, програми даного фонду не фінансують безпосередньо комерційну діяльність, що має на меті виключно отримання прибутку. Але якщо у бізнесу є соціальна місія, наприклад забезпечення зайнятості переселенців, ветеранів та осіб з інвалідністю, то такі ініціативи можуть отримати фінансування. Розмір грантів залежить від конкурсу та напрямку, але зазвичай фонд підтримує ті проекти, які мають чіткий план реалізації, прогнозований бюджет та вимінюваний соціальний ефект. Фонд часто оголошує відкриті конкурси на офіційній платформі. Заявники подають заповнену форму, в якій йдеться про ідею, цілі, обґрунтовані потреби, бюджет проекту тощо. Всі заявки проходять експертну оцінку, а рішення вже ухвалюється на конкурсній основі. Гранди фонду «Відродження» надають підтримку тим, хто поєднує бізнес з соціальними цілями та бачить свою діяльність як інструмент позитивних змін у суспільстві.

Щодо післявоєнної відбудови України, то малий бізнес може стати основним чинником економічного підновлення, оскільки підприємці здатні швидко реагувати на зміни, створювати робочі місця та адаптуватись до нових умов ринку. Державна політика має не тільки враховувати ці обставини, але й активно стимулювати розвиток підприємництва в деокупованих територіях, зокрема через інвестиції у локальну інфраструктуру, залучення міжнародної допомоги та цільові програми підтримки.

Різні освітні ініціативи також є важливим чинником для формування успішного підприємницького середовища. Багато малих підприємств стикаються з труднощами через брак знань у сфері маркетингу, фінансів, управління персоналом або цифрових технологій. Державна політика має сприяти

створенню мережі навчальних програм та консультаційних платформ, які будуть доступні всюди. Особливо важливо підтримувати молодь, ветеранів війни, та жінок підприємців, які прагнуть започаткувати власну справу.

В наш час важливо йти разом з цифровими технологіями, оскільки саме цей чинник визначає конкурентоспроможність підприємства. В умовах швидкого розвитку технологій та переходу до цифрової економіки, малі підприємства мають мати доступ до автоматизаційних інструментів, кібербезпеки, електронної коменції, цифрового маркетингу тощо. Державна політика має не тільки стимулювати цифровізацію, але й забезпечити підприємців необхідними знаннями та інфраструктурою для її реалізації.

Загалом, необхідна прозора та стабільна регуляторна політика, яка сприятиме легальному введенню бізнесу, зменшенню адміністративного навантаження та забезпеченню правової захищеності малих бізнесів. Одним із таких рішень є створення єдиного вікна для надання державних послуг підприємцям, а також діджиталізація усіх процедур взаємодії з державою, що дасть можливість зменшити час та витрати, пов'язані з різними адміністративними процесами.

Отже, удосконалення державної підтримки малого бізнесу дасть можливість створити ефективну екосистему для розвитку малого підприємництва для сталого економічного зростання України в майбутньому. Розробка інструменту для оцінки ефективності політики малого бізнесу дозволить точніше оцінити досягнення цілей та своєчасно скоригувати заходи та забезпечити прозорість процесу реалізації державної стратегії. Успішна реалізація політики підтримки малого бізнесу має поєднувати в собі різні інструменти, а саме фінансову допомогу, спрощення фінансову допомогу, спрощення регуляторних процедур, цифровізацію бізнес-процесів, розвиток людського капіталу тощо. Надання грантових коштів є не тільки одним із елементів системи підтримки, яка має бути стратегічно зорієнтованою, довгостроковою та адаптованою до потреб українських підприємців. Запропонована модель державної підтримки має гарантувати доступність

ресурсів, рівні можливості для всіх соціальних груп, а також ефективну взаємодію між владою, громадянським суспільством та бізнесом. Тільки такі умови дозволяють малому підприємництву економічно виживати в кризу та бути ефективним на ринку.

3.2 Розробка механізму залученості інвестицій для економічного розвитку регіонів через підтримку малого підприємництва

Економічний розвиток регіонів являється одним з основних завдань державної політики, так як саме регіональний рівень визначає реальну динаміку соціально-економічного зростання країни. В сучасних умовах господарювання, де великі промислові підприємства втрачають частину своєї ролі через дефіцит ресурсів, воєнні ризики та структурні зміни. Тому підтримка малого підприємництва набуває особливого значення в ролі основи відновлення та стабілізації локальних економік. Малий бізнес є не тільки чинником зайнятості, але й джерелом адаптації та гнучкості. Саме малі підприємства у розвинутих країнах забезпечують значну частку ВВП, створюють сприятливе середовище для розвитку конкуренції та формують базу податкових надходжень. В Україні, де у структурі виробництва та рівні розвитку регіональні відмінності є значними, механізми стимулювання інвестицій через малий бізнес мають важливе значення.

Проблема залучення інвестицій у регіональний розвиток охоплює фінансово-соціальні аспекти. Регіони, які змогли створити ефективну систему підтримки малого бізнесу, отримують мультиплікативний ефект у вигляді зміцнення податкової бази, підвищення рівня зайнятості та формування сприятливого інвестиційного іміджу. Однак в більшості областях України дана система перебуває на початковому етапі становлення. Головними бар'єрами є недостатній доступ до фінансових ресурсів, відсутність ефективних регіональних інвестиційних стратегій та низький рівень взаємодії між владою бізнесом і громадою. Тому залучення інвестицій у мале підприємництво потребує об'єднання двох аспектів, а саме розробки конкретного механізму

фінансування та стимулювання і створення сприятливого інституційного середовища на базі флористичного бізнесу, як відносно нова, але перспективна сфера для розвитку малого підприємництва в українських регіонах. Флористика поєднує в собі аграрну, торговельну та креативну складові, що робить її з точки зору економічної ефекту багатопрофільною. Дана сфера дозволяє створити нові робочі місця, розвиває різні суміжні галузі, і в той час формує позитивний імідж території, що є важливим в умовах сучасної конкуренції.

Флористичний бізнес – це приклад малого підприємництва, який для швидкого зростання за умови правильно організованої системи має потенціал для швидкого зростання. Його основною перевагою є відносно низький бар'єр входу, тобто стартовий капітал є порівняно невеликим, а технологічні вимоги є помірними. Підприємство може розпочати свою діяльність починаючи з невеликої площі, використовуючи місцеві ресурси. До того ж, флористика має тісний зв'язок із сезонними святами, що створює стійкий внутрішній попит. Якщо бізнес інтегрується в регіональну економіку, то він також може стати джерелом культурного бренду місцевості.

Якщо дивитись з іншого боку, то для того щоб малий флористичний бізнес став рушієм регіонального розвитку, потрібний продуманий механізм залученості інвестицій. В більшості випадках приватні підприємці не мають достатнього доступу до кредитних ресурсів, тому варто сформувати інтегрований підхід, який буде поєднувати державні, донорські та приватні ресурси. Такий механізм буде базуватись на партнерстві між владою, бізнесом та місцевими громадами, забезпечуючи при цьому не тільки фінансову допомогу, але й супровід.

Розробка механізму інвестиційної залученості в першу чергу вимагає розуміння того, що інвестиція є не тільки капіталом, але й довірою до бренду. Для інвестора важливо побачити стабільність та прозорість. Тому, будь який регіон, котрий хоче залучити ресурси, має демонструвати ефективне управління та наявність конкретних проектів, які гарантуватимуть віддачу. Малий бізнес в цій системі виступає як сполучна ланка між місцевою економікою і великим

капіталом. Загалом, він швидше реагує на зміни та адаптується до попиту, забезпечуючи усередині громади циркуляцію грошей.

Сучасна економіка базується на концепції сталого розвитку, де економічно-соціальні аспекти пов'язані між собою. З точки зору сталості, то флористичний бізнес має додаткові переваги:

- формує естетичну цінність;
- підвищує якість міського середовища;
- створює позитивні емоційні зв'язки між людьми та простором.

Це все підвищує загальний рівень добробуту громади і може використовуватись як елемент територіального маркетингу.

Також малий флористичний бізнес здатний генерувати інновації. Останні роки можна спостерігати тенденцію розвитку вертикального вирощування рослин, автоматизацію теплиць, використання екологічних технологій тощо. Це дає можливість зменшити витрати та створити конкурентні ринкові переваги. Інноваційна складова робить флористичний бізнес для інвесторів більш привабливим, оскільки вони шукають сучасні проекти з потенціалом масштабування. Важливим елементом є створення сприятливого середовища, в яке мають ходити такі чинники, як навчання підприємців, доступ до фінансування, створення кластерів, мережових об'єднань. На такі основі зазвичай виникають успішні бізнес-моделі, які не залежать від централізованої підтримки.

Фінансування так залишається основним чинником. В умовах високих відсоткових ставок та обмеженим доступом до кредитів важливо знайти альтернативні джерела фінансування. До них можна віднести співінвестування з громадами або грантові програми. Регіональні влади можуть виступати гарантом в таких програмах, що дозволить підвищити довіру інвесторів та знизить ризики для підприємців. Створення спеціальних інвестиційних фондів розвитку малого бізнесу в межах області дасть можливість прямувати ресурси та перспективу їх на перспективні проекти. Інвестиційна активність має прямий зв'язок з довірою до інституцій. Тому прозорість – це важлива умова для ефективності механізму

залучення капіталу. Коли громада буде бачити, що кошти використовуються раціонально та бізнес приносить ефективні результати від своєї діяльності, вона буде владати більше.

Для того, щоб механізм інвестиційної залученості функціонував, потрібно забезпечити певну послідовність етапів (рис. 3.2).

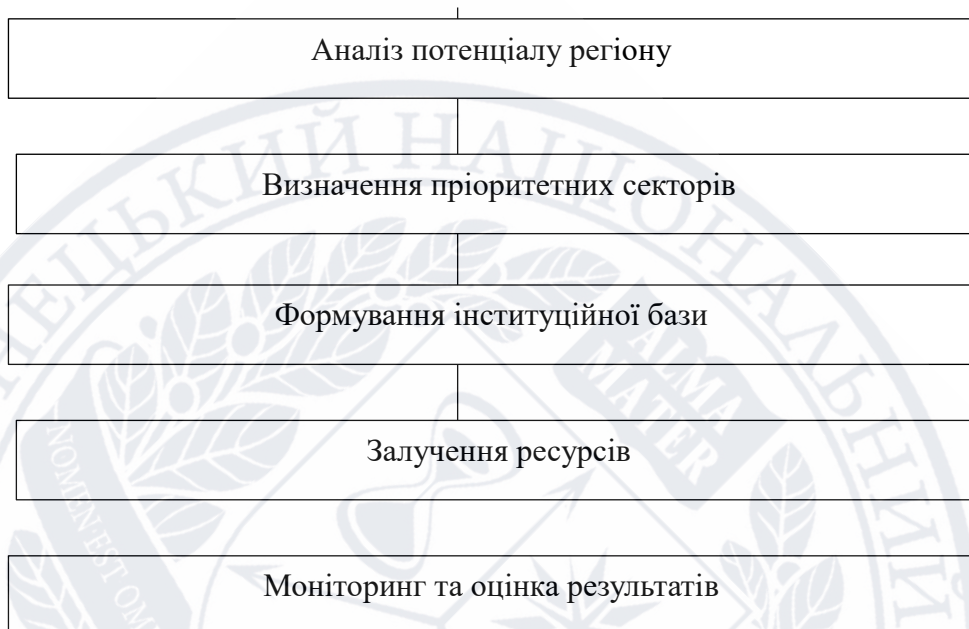

Рисунок 3.2 – Алгоритм дій для створення механізму інвестиційної залученості
Джерело: складено автором

Важливо, щоб всі елементи діяли узгоджено. Без якісного аналізу потенціалу будь яка ініціативна програма ризикує бути неефективною. Тому першим кроком буде визначення, які саме ресурси має регіон і як вони можуть бути використанні для розвитку малого бізнесу. У сфері флористики малий бізнес може бути інтегрований у ширшу регіональну стратегію. До прикладу, громади які мають сільськогосподарські площі, можуть підтримувати вирощування квітів як альтернативу монокультурам, що дозволить диверсифікувати виробництво та підвищити прибутковість аграрного сектору. В той час урбанізовані території можуть зосередитись на створенні дизайнерських студій, які працюють із продукцією місцевих фермерів. Таким чином сформується ланцюг доданої вартості, де кожний елемент буде брати участь у

створені економічного ефекту для регіону. Формування механізму має опиратись на принцип партнерства, де підприємці мають бути залучені до формування правил, визначення пріоритетів, розробки критеріїв фінансування. Такий аспект створить почуття спільної відповідальності та підвищитись ефективність використання ресурсів. У флористичній сфері підтримка малого бізнесу через розробку механізму залучення інвестицій вимагає системного підходу. Тобто, потрібно створити структурну модель, яка буде забезпечувати стабільний потік ресурсів та ефективне управління ними. Це має бути інтегровано у стратегію розвитку території, враховуючи її соціально-економічні особливості, а також це має відповідати сучасним принципам сталого розвитку.

Також, механізм має складатись з трьох взаємопов'язаних елементів:

- ресурсна база, що є капіталом, який може бути залучений з різних джерел, а саме місцеві бюджети, банківські кредити, приватні інвестори, програми технологічної підтримки тощо;
- інституційна структура охоплює органи місцевого самоврядування, агенції регіонального розвитку, громадські організації, бізнес-асоціації, фінансові установи;
- процес управління є плануванням, моніторингом, вибором проектів, оцінюванням та контролем ризиків.

Всі вищеперераховані елементи мають гармонувати один з одним, оскільки від їхньої взаємодії залежить результативність інвестиційного механізму.

Для українських регіонів, особливо що відновлюються після воєнних дій, важливо створити гнучку систему, яка дозволить підтримувати малий бізнес без надмірною бюрократії. Головною умовою ефективності інвестиційного механізму мають бути чіткі критерії відбору проектів. Фінансування має бути спрямоване виключно на ті ініціативи, які демонструють економічну доцільність, інноваційний потенціал та соціальну користь. Для флористичного бізнесу це означає використання сучасних технологій вирощування, екологічних матеріалів та створення доданої вартості через дизайн. Крім того, пріоритет

мають отримувати ті компанії, які тісно працюють з місцевою економікою, тобто закупають матеріали в регіоні, беруть участь у громадських заходах та наймають місцевих працівників. Так буде формуватися не тільки фінансовий, але й соціальний ефект від інвестицій.

Загалом, розробка механізму інвестиції залученості потребує створення спеціальної інституційної інфраструктури. На рівні регіону варто заснувати агенцію інвестицій і розвитку малого бізнесу, яка буде виконувати функції координатора. Її завданням буде збирати інформації про потенційні проекти, проводити попередній аналіз, консулювати підприємців, готувати інвестиційні пропозиції та комунікувати з фінансовими установами. У її складі будуть працювати маркетологи, юристи та консультанти з міжнародних проектів. Це допоможе зняти адміністративні бар'єри та підвищить ефективність роботи механізму. Також варто сформувати інформаційний компонент, де інвестор буде мати доступ до достовірної інформації про економічний потенціал регіону, рівень ризиків та перспективи розвитку. Для цього варто створювати відкриті онлайн-платформи, де буде публікуватись різні матеріали про інвестиційні проекти, оскільки прозорість процесів – це основна умова довіри.

В механізмі має бути розвиток і навчання. Багато власників малого бізнесу мають ідеї і при цьому не володіють навичками фінансового планування, управління ризиками маркетингом чи зовнішньоекономічною діяльністю. Тому потрібно створювати навчальні програми або ж партнерські курси, що знизить ризики неефективного використання коштів. Також даний механізм має бути орієнтований не тільки на короткострокові результати. Він має сприяти створенню умов для розширення бізнесу та появи нових підприємств. Для цього потрібна стабільна нормативна база, спрощені процедури реєстрації та оподаткування. Регіональні органи влади можуть запроваджувати пільгові режими для підприємців, які працюють у стратегічних секторах. Наприклад, зниження податкової ставки, надання пільгових умов оренди землі, приміщення тощо.

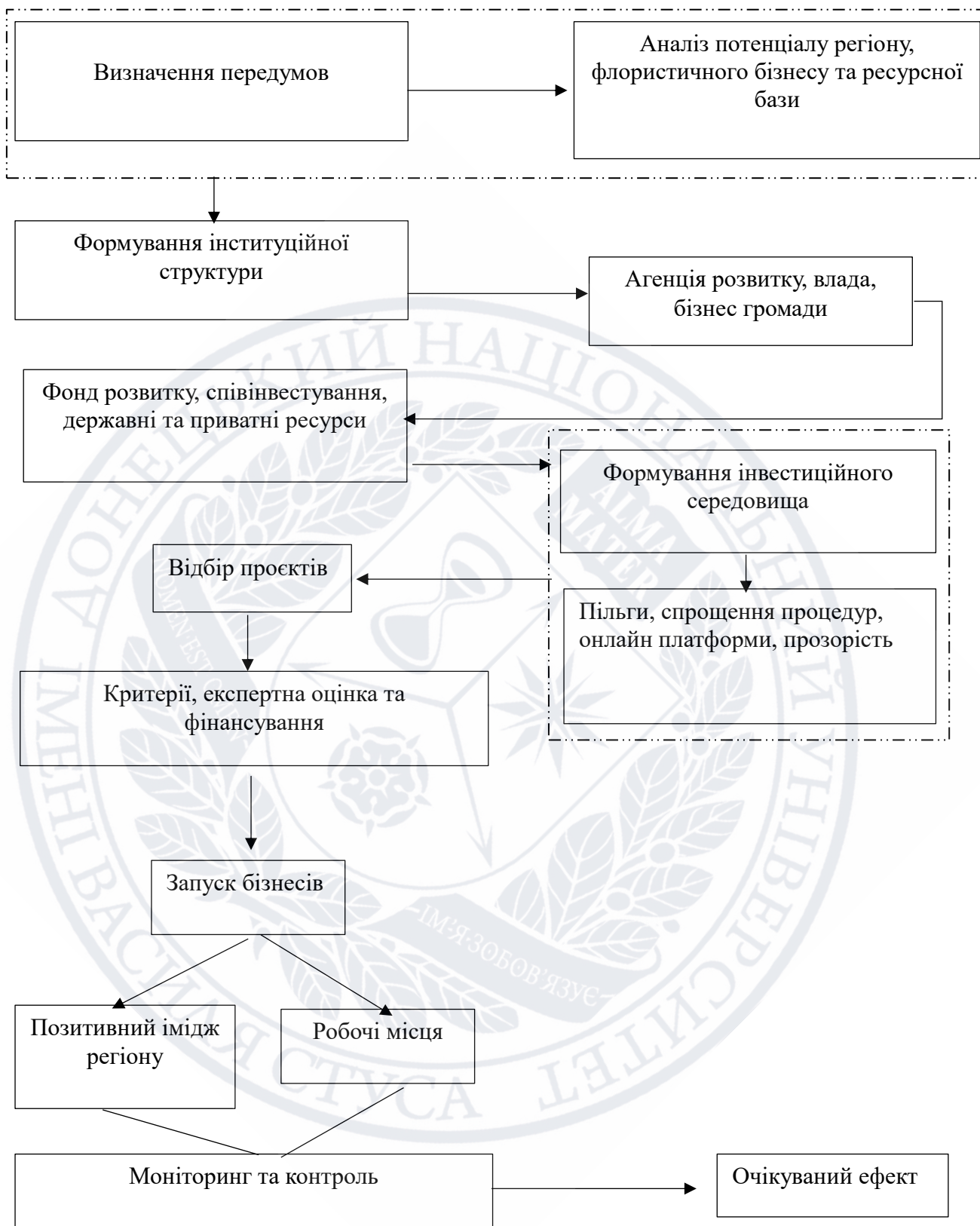

Рисунок 3.3 – Запропонований механізм залученості інвестицій для економічного розвитку регіонів через підтримку малого підприємництва

Джерело: складено автором

Що стосується інвестиційної привабливості, то вона залежить від того, як

територія приймається зовні. Якщо регіон асоціюється з якісним товаром, екологічної чистотою та культурними подіями, то він автоматично буде приваблювати капітал. Флористичний бізнес має унікальну здатність створювати позитивний образ місцевості, оскільки квіткові виставки та ринки формує емоційне сприйняття, яке підвищує цінність території. Тому варто поєднувати інвестиційну політику з туристичною та культурною стратегією, створюючи ефект між економічно-соціальним процесом.

Не варто забувати про моніторинг. Для цього розробляються показники ефективності, по яких можна буде скоригувати механізм в разі необхідності, завчасно виявити проблемні ділянки та прийняти обґрунтовані управлінські рішення. Моніторинг має бути публічним, щоб громадськість можна оцінити результати та підтримувати ініціативи, які дають найбільший ефект. Будь який інвестиційний процес пов'язаний з ризиками, тому для зменшення впливу негативних факторів застосовують страхову інструменти. Варто також забезпечити гнучкість самого механізму, а саме для можливості швидко адаптуватись до змін середовища.

Економічна ефективність механізму може вимірюватись за допомогою кількох показників:

- зростання частки малого бізнесу у структурі ВРП регіону
- підвищення рівня зайнятості⁴
- збільшення податкових надходжень.

Однак непрямі ефекти є також досить важливими напрямки, а саме:

- розвиток місцевої культури;
- підвищення підприємницької діяльності
- зменшення трудової міграції.

Все це створює довгострокову основу для стійкого бізнесу. Загалом, розроблений механізм можна розглядати як приклад нової регіональної політики, особливість якого полягає у поєднанні культурних, економічних та соціальних інструментів. На відміну від традиційних моделей, які зосереджуються лише на фінансуванні, запропонований механізм буде

формувати цілісну систему, де кожен елемент буде підсилювати інший. Ефективність запропонованого механізму можна буде посилити за рахунок цифровізації. Використання електронних платформ для подання заявок, онлайн моніторинг, цифровий аудит та публічне звітування підвищить прозорість діяльності та зменшить корупційні ризики. Також цифрові технології дадуть можливість зібрати велику кількість даних, аналізувати їх та спрогнозувати тенденції подальшого розвитку. Для флористичного бізнесу це відкриє великі можливості, що підвищить діяльність в цілому.

У перспективі створення інвестиційного механізму може перерости в об'єднання освітньо-наукових установ та органів влади, які співпрацюватимуть для досягнення спільних цілей. У межах флористичного бізнесу можливе спільне використання інфраструктури, участь у виставках, проведення досліджень, маркетингових кампаній, тощо. Це підвищить конкурентоспроможність всіх учасників та створить ефект масштабу на рівні регіону. Кластерна модель також сприятиме залученню зовнішніх інвесторів, оскільки відбуватиметься демонстрація стабільності та професійної галузі.

Отже, можна сказати, що створення механізму залучення інвестицій через підтримку малого підприємництва є одним із найперспективніших напрямків регіональної політики в Україні. Запропонований підхід поєднує в собі різні чинники, що формуватиме позитивний імідж території та забезпечуватиме сталість розвитку. Успіх механізму буде залежати від узгодженості всіх сторін, де кожен учасник буде розуміти свою роль у структурі.

Узагальнення напрямів удосконалення державної політики підтримки малого бізнесу дозволило визначити необхідність переходу до комплексного підходу, який поєднує фінансові стимули, розвиток підприємницької інфраструктури, спрощення адміністративних процедур та підвищення доступності консультаційних сервісів. Акцент на регіональній специфіці дав можливість сформулювати пропозиції, орієнтовані на реальні потреби малого бізнесу в умовах трансформаційних змін та кризових ризиків.

Розробка механізму залучення інвестицій для економічного розвитку

регіонів через підтримку малого підприємництва підтвердила, що поєднання державних інструментів, інвестиційного потенціалу та локальної економічної інфраструктури здатне забезпечити стійке зростання малого бізнесу. Обґрунтований механізм створює умови для активізації інноваційної діяльності, розширення ринкових можливостей і зміцнення економічної бази регіонів.

ВИСНОВКИ

Було проведено дослідження на тему «Економічний розвиток регіонів через підтримку малого підприємництва». Тому, підводячи підсумок, можна зазначити, що:

1. Мале підприємництво посідає провідне місце в економічних системах більшості країн світу. Його розвиток – це не лише показник ефективності ринкових відносин, але й важлива умова забезпечення стабільності суспільства та сталого економічного розвитку. Малий бізнес виконує низку функцій, які роблять його основним елементом сучасної економіки, починаючи від формування конкурентного середовища і закінчуючи вирішенням соціальних проблем. Мале підприємництво у становленні конкурентного середовища відіграє важливу роль. Воно обмежує надмірну концентрацію ринкової влади у великих бізнесах будучи за своєю природою антимонопольним. Більшість малих підприємств формують динамічну бізнес-систему, де потенційні споживачі можуть отримати ширший вибір продукції, при цьому конкуренція змушує виробників підвищувати якість свого товару і знижувати на нього ціну.

2. Малі підприємства є досить гнучкими, що дає можливість вчасно реагувати на потреби ринку, в той час як великі організації є менш мобільні через свою складну управлінську структуру. Мале підприємництво є самостійною, ініціативною діяльністю суб'єктів господарювання, яка здійснюється на власний ризик задля отримання доходу. В економіці його роль є багатогранною та стратегічно важливою, оскільки забезпечує гнучкість, сприяє розвитку конкуренції, стимулює інновації, створює робочі місця та виконує значну соціальну функцію. В сучасних нестабільних умовах господарювання підтримка малого бізнесу – це пріоритетне завдання державної політики. Тільки за умов належного фінансового і правового забезпечення малий бізнес зможе реалізувати свій потенціал та стати потужним чинником для економічного зростання та демократичного розвитку суспільства.

3.. Міжнародний досвід свідчить про необхідність системної підтримки

малого бізнесу, до якого входить надання фінансової допомоги, створення сприятливого законодавства, податкове стимулювання та розвиток компетенцій підприємців через наставництво та навчання.

4. Державне регулювання малого бізнесу в Україні базується на законодавчих нормах, які забезпечують як його розвиток, так і захист прав підприємців. Правова система спрямована на створення сприятливих умов для діяльності, що сприяє стабілізації економіки та підвищенню конкурентоспроможності держави в цілому. В період воєнного стану правові аспекти регулювання малого бізнесу зазнали певних змін. Було прийнято декілька нормативних актів, які спрямовані на спрощення умов ведення бізнесу відстрочення перевірок зменшення податкового навантаження, надання пільг для підприємців які перемісили свою діяльність із зони бойових дій. Було ухвалено рішення про податкову відстрочку для платників єдиного податку третьої групи, спрощення митних процедур та зменшення ставок ЄСВ, що свідчить про адаптивність правової системи до кризових умов, а також гнучкість державної політики у підтримці підприємництва.

5. Згідно результатів міжнародних рейтингів «Ведення бізнесу 2024», Україна поступово покращує свої позиції, однак залишаються певні бар'єри, зокрема складна процедура започаткування підприємств, висока адміністративна навантаженість, обмежений доступ до фінансових інструментів, недостатня захищеність прав власності тощо. Ці всі фактор стримують швидкий розвиток приватних секторів, особливо у регіонах, де менш розвинена інфраструктура. У сільському, лісовому та рибному господарстві динаміка має нестабільну тенденцію, оскільки в 2023 році після зростання до 61460 п-ств., у 2024 році показник знизився до 57260, що пов'язано із зміною ринкових умов. Добувна промисловість за досліджуваний період зберігає відносну стабільність, із незначними коливаннями. Що стосується сфери енергопостачання, то в 2023 році кількість суб'єктів господарювання зросла до 3171., а в 2024 році вже скоротилась до 3014. Будівельна галузь демонструє помірне зростання, що свідчить про відновлення інвестиційної активності. Стрімке зростання

спостерігається у сфері освіти, де кількість малих підприємств зросла майже в два рази, що вказує на розширення приватних освітніх послуг. Позитивна тенденція також спостерігається у роздрібній торгівлі квітами, рослинами, насінням та добривами, що свідчить про пожвавлення споживчого попиту. Фінансова та страхова сфери відзначаються незначним зростанням, що вказує на поступовий розвиток ринку фінансових послуг.

Загалом розвиток малого бізнесу в Україні характеризується поступовим відновленням і стабілізацією після складного періоду економічних потрясінь. Не дивлячись на те, що в країні ведуться воєнні дії, мале підприємництво зберігає активність та демонструє позитивну динаміку в багатьох видах діяльності. Можна сказати, що бізнес почав поступово адаптуватись до нових реалій та впроваджувати сучасні технології.

6. Розвиток малого підприємництва у Вінницькому регіоні є важливим показником економічної ефективності області, так як саме малий бізнес виступає основою загального розвитку. Досконалість малого підприємництва значною мірою залежить від стану законодавчої підтримки та формується під впливом нормативно-правового регулювання визначених питань як на регіональному, так і на державному рівнях. На стан малого підприємництва також впливає якість, рівень, масштаби, характер формування ринкових відносин у державі. У Вінницькому регіоні становлення малого підприємництва проходить доволі у важких та часто зміцнювальних умовах, тому в даний момент його сучасний стан не можна назвати задовільним.

7. Для Вінницької області спостерігається поступове зростання показника в 2023 році в порівнянні з 2022 роком на 8,2 од., що свідчить про активізацію малого бізнесу після попереднього періоду економічної нестабільності. У 2024 році відбулось зниження на 1,4 од., що пов'язано з частковим скороченням підприємств та впливом загальних економічних факторів. Щодо м. Вінниця, то в 2023 році показник має тенденцію до зростання що характеризується відкриттям нових малих бізнесів у міському середовищі. Однак у 2024 році показник знизився на 97,9 од., що свідчить про часткове згорання діяльності через

підвищення витрат на перехід бізнесу в інші регіони у зв'язку з військовим станом. Проведений аналіз свідчить про те, що мале підприємництво у Вінницькій області характеризується позитивною динамікою розвитку, не дивлячись на складні економічні умови воєнного часу. Для більш комплексної оцінки перспектив розвитку малого підприємництва у Вінницькій області проведемо SWOT-аналіз, який дасть можливість визначити сильні та слабкі сторони регіону та можливості і загрози, які впливають на ефективність його економічного функціонування

8. Що стосується проблем розвитку малого підприємництва, то структура виручки ще тримається на зрізаних квітах, а значить ризикам швидкого просування протиставляють інвестиції у холод і дисципліну запасів, інакше списання з'їдають маржу. Також, різниця середніх чеків між каналами збуту є стабільною. Якщо квітковий бізнес буде претендувати на вищий чек, то він має забезпечувати сервісну перевагу, а саме швидкість, дизайн, пунктуальність доставки. Всі вищеперераховані чинники є вимогою ринку. Сезонність примушує працювати, орієнтуючись на календар. До пікових сезонність малі підприємства Вінницького регіону готують не тільки закупівлю, а й процес, тобто, нічні підвози, резервні кур'єри, чіткий порядок у касовій дисципліні. Також було виявлено, що базові ціни ринків обмежують можливості підняття прайсу в масовому сегменті. Ті, хто не має сервісної різниці, змушені конкурувати лише ціною й опиняються в зоні низької маржі.

Для підвищення ефективності підтримки малого підприємництва було запропоновано ряд рекомендацій, зокрема:

- система фінансового стимулювання, яка націлена на реформування державної політики малого бізнесу, так як вона має вирішити проблему обмеженості та нестабільності існуючих фінансових інструментів, таких як короткострокові чи надто зрегульовані грантові програми;
- грантові програми для підтримки малого бізнесу в Україні;
- механізм залученості інвестицій для економічного розвитку регіонів через підтримку малого підприємництва

Запровадження рекомендацій для малого бізнесу дасть можливість створити ефективну екосистему для розвитку малого підприємництва для сталого економічного зростання України в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андронік О.Л., Томчук О.В. Трегубов О.С. Фінансові аспекти управління платоспроможністю малого та середнього бізнесу в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/2395/2316> (дата звернення 25.10.2025).
2. Балановська Т. І., Гоголя О. П. Розвиток підприємництва на сільських територіях: можливості та загрози. *Інфраструктура ринку*. 2019. № Вип. 28. С. 51–59. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/28_2019_ukr/10.pdf. (дата звернення 20.09.2025).
3. Бережницька У. Б. Інфраструктурне забезпечення політики розвитку малого та середнього бізнесу: теоретичний аспект. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 54. С. 31-36. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/54_2021/8.pdf. (дата звернення 20.09.2025).
4. Бережницька У. Мале і середнє підприємництво - інститут розвитку національної економіки. *Підприємництво та інновації*. 2021. № 17. С. 18-24. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/416/403> (дата звернення 20.09.2025).
5. Білозубенко В. С., Городницький Р. О. Цифрова економіка як середовище розвитку інноваційної діяльності малих підприємств. *Проблеми економіки*. 2021. № 2. С. 103-110. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2021-2_0-pages-103_110.pdf (дата звернення 25.09.2025).
6. Бобровська О. Ю. Ресурсні передумови розробки й управління процесами відновлення економіки регіонів країни. *Ефективна економіка*. 2025. № 4. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/6200/6273> (дата звернення 25.09.2025).
7. Бортник Я., Огородник С., Зомчак Л. Регіональний аналіз підприємницької діяльності України методами таксономічного рейтингування. *Економіка та суспільство*. 2025. № 73. URL:

<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5840> (дата звернення 25.09.2025).

8. Воронкова В. Г., Беліченко А. Г., Желябін В. О., Ажажа М. А., Кириченко І. І. Основи підприємництва: теорія і практикум : навч. посіб. 3-тє вид., стер. Львів : Магнолія 2006, 2023. 454 с. Герасимчук В. Г. Роль інвестицій у сільські території України: проблеми та перспективи. *Економіка, фінанси, право*. 2022. № 9. С. 9–12.

9. Городецька Т. Е., Балабаєва М. В. Бюджет розвитку у забезпеченні сталого розвитку територій в умовах децентралізації місцевих фінансів. *Інфраструктура ринку*. 2019. № Вип. 34. С. 270–274. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/34_2019_ukr/41.pdf (дата звернення 25.09.2025).

10. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 10.10.2025).

11. Міждисциплінарний збірник кейсів з фахових дисциплін для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» спеціальності 071 Облік і оподаткування / Є. Є. Іонін, Л. Л. Гевлич, О. Т. Поліщук, О. О. Разборська, В. В. Томчук. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2024. 234 с.

12. Офіційний сайт Дія. URL: <https://diia.gov.ua/> (дата звернення 20.10.2025).

13. Дем'янюк О. Виклики для фіскальної політики у підтримці малого бізнесу під час економічних криз: міжнародний аспект. *Світ фінансів*. 2024. № 3. С. 171-182.

14. Дмитришин Л. І., Зварич О. І. Формування та аналіз пріоритетів економічного розвитку регіонів України в контексті їх ключових факторів успіху. *Проблеми економіки*. 2020. № 2. С. 198–208. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-2_0-pages-198_208.pdf (дата звернення 25.09.2025).

15. Зарічна О. Стратегічне управління розвитком регіонів. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1432/1379> (дата

звернення 25.10.2025).

16. Зварич І. Т., Зварич О. І. «Дерево цілей» в управлінні розвитком регіону. *Економіка та суспільство*. 2020. № 22. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/63/58> (дата

звернення 25.10.2025).

17. Зінчук Т. О., Патинська-Попета М. М. Сучасна модель об'єднаних територіальних громад як чинник розвитку бізнесу на сільських територіях: європейсько-українські реалії. *Проблеми економіки*. 2020. № 2. С. 111–118. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-2_0-pages-111_118.pdf (дата звернення 25.10.2025).

18. Зомчак Л. М., Коваль Л. О. Регіональний розвиток України в контексті концепції сталого розвитку: моделі на панельних даних. *Інфраструктура ринку*. 2022. № Вип. 68. С. 249–253. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/68_2022/45.pdf (дата звернення 25.10.2025).

19. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення 10.10.2025).

20. Закон України «Про довільну систему у сфері господарської діяльності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15> (дата звернення 10.10.2025).

21. Закон України «Про захист економічної конкуренції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15> (дата звернення 10.10.2025).

22. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text> (дата звернення 10.10.2025).

23. Закон України «Про звернення громадян». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 10.10.2025).

24. Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text> (дата звернення 10.10.2025).

25. Красножон А. О. Стан та конкурентоспроможність малих та середніх аграрних підприємств в Україні і перспективи їх повоєнного відновлення. *Ефективна економіка*. 2024. № 11. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/5174/5220>.

26. Конституція України. Стаття №42. URL: <https://constitution.in.ua/articles/42/> (дата звернення 10.10.2025).

27. Конституція України. Стаття №43. URL: <https://constitution.in.ua/articles/13/> (дата звернення 10.10.2025).

28. Ключан І.В., Трегубов О.С., Гнатенко І.А. Управління розвитком підприємництва в інноваційній економіці: моделювання ефективного використання ресурсів та мінімізація трансакційних витрат. *Економічна наука*. 2021. С. 5-10. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2021/3.pdf (дата звернення 25.10.2025)

30. Мармуль Л. О., Перчук О. В., Девко С. Т., Вовченко Р. С. Обліково-аналітичне забезпечення стратегічного управління розвитку малого підприємництва у сільському господарстві. *Ефективна економіка*. 2025. № 3. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/5991/6055> (дата звернення 25.10.2025).

31. Ахновська І.О. Теоретичні засади формування освітнього середовища в контексті економіки знань. *Економіка і організація управління*. 2018. С. 25-34. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=4kw_1CQAAAAJ&citation_for_view=4kw_1CQAAAAJ:ldfaerwXgEUC (дата звернення 20.11.2025).

32. Ахновська І.О. Управління людським капіталом бізнес-спільноти в умовах економіки знань. Управління змінами та інновації. 2023. С. 10-15. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=4kw_1CQAAAAJ&citation_for_view=4kw_1CQAAAAJ:SP6oXDckpogC (дата звернення 20.11.2025).

33. Мельник М. І. Мале підприємництво в Україні, як відповідь на виклики сьогодення. *Ефективна економіка*. 2025. № 7. URL:

<https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/7088/7202> (дата звернення 25.10.2025).

34. Поліщук О.А., Поліщук О.Т. SWOT-аналіз вінницької області як передумова розроблення стратегічних рішень в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю регіону. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. С. 41-47. URL: <https://r2.donnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1f4d01f4-c903-4eee-ab90-ccd48276d534/content> (дата звернення 10.10. 2025).

35. Поліщук О.Т., Поліщук О.А. Зовнішньоекономічна діяльність регіону. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2019. С. 31-39. URL: <https://r2.donnu.edu.ua/bitstreams/0aaefa88-72b0-4614-a2cc-fdeee85bdf58/download> (дата звернення 10.10.2025).

36. Поліщук Г. Державна підтримка розвитку малого підприємництва: вітчизняний та зарубіжний досвід. Актуальні проблеми державного управління. 2017. № 1 (51).

38. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 10.10.2025).

39. Ахновська І.О. Антикризисне управління підприємством в умовах нестабільного економічного середовища. *Молодий вчений*. 2015. С. 914-918. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=4kw_1CQAAAAJ&citation_for_view=4kw_1CQAAAAJ:M3ejUd6NZC8C (дата звернення 20.11.2025).

40. Тарасевич Н., Марковський А. Впровадження міжнародного досвіду банківського кредитування суб'єктів малого бізнесу. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 17. С. 755–758. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/152.pdf> (дата звернення: 11.10.2025).

41. Трегубов О.С. Зарубіжний досвід розвитку підприємств малого бізнесу. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2021. С. 3-8. URL: https://market-infr.od.ua/journals/2021/57_2021/3.pdf (дата звернення 11.10.2025).

42. Трегубов О.С. Макроекономічні аспекти відновлення функціонування

малого та середнього бізнесу в контексті повоєнної відбудови національної економіки України. *Економіка і організація управління*. 2023. С. 89-98. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=W_UNYcQAAAAJ&citation_for_view=W_UNYcQAAAAJ:NMxIIDl6LWMC (дата звернення 20.11.2025).

43. Трегубов О.С. Наукові засади управління інноваційно-активною структурою. *Актуальні проблеми економіки*. 2023. С. 64-70. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=W_UNYcQAAAAJ&citation_for_view=W_UNYcQAAAAJ:O3NaXMP0MMsC (дата звернення 20.11.2025).

44. Трегубов О.С., Солоненко Ю.В., Андронік О.Л. Дослідження європейського досвіду підвищення конкурентоспроможності транспортної галузі. *Економіка і організація управління*. 2022. С. 240-249. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=W_UNYcQAAAAJ&citation_for_view=W_UNYcQAAAAJ:Qo2XoVZTnwC (дата звернення 20.11.2025).

45. Солоненко Ю.В., Трегубов О.С. Рольова ідентифікація засновника сімейного бізнесу. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2018. С. 52-61. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=W_UNYcQAAAAJ&citation_for_view=W_UNYcQAAAAJ:LkGwnXOMwfcC (дата звернення 20.11.2025).

46. Поліщук О.Т., Блакита Г. Перспективи розвитку ресурсного потенціалу підприємств роздрібної торгівлі Вінницької області. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=Eg2HLnkAAAAJ&citation_for_view=Eg2HLnkAAAAJ:u5HHmVD_uO8C (дата звернення 20.11.2025).

47. Поліщук О.Т. Сутність та деякі облікові аспекти витрат на якість продукції. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=Eg2HLnkAAAAJ&citation_for_view=Eg2HLnkAAAAJ:UebtZRa9Y70C (дата звернення 20.11.2025).

20.11.2025).

48. Калетнік Г.М., Заболотний Г.М., Козловський С.В. Інноваційні моделі управління стратегічним економічним потенціалом сучасних економічних систем. *Актуальні проблеми економіки*. 2011.

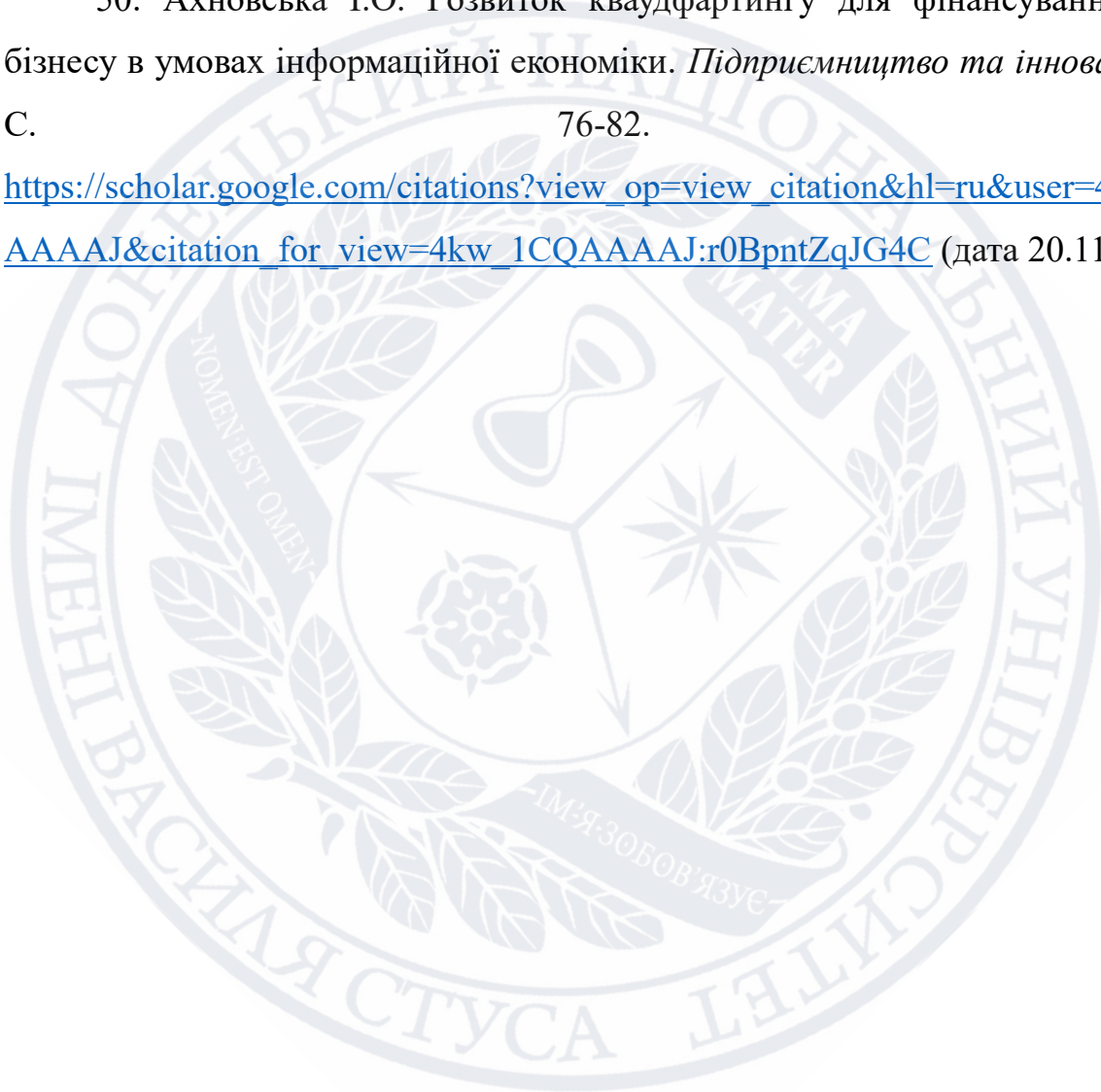
49. Г. Калетнік, С. Козловський, В. Козловський. Стійкість економіки як фактор безпеки та розвитку держави. *Економіка України*. 2012. С. 16-25

50. Ахновська І.О. Розвиток квадфартингу для фінансування малого бізнесу в умовах інформаційної економіки. *Підприємництво та інновації*. 2021. С.

76-82.

URL:

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=4kw_1CQAAAAJ&citation_for_view=4kw_1CQAAAAJ:r0BpntZqJG4C (дата 20.11.2025).

ДОДАТКИ

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ СТАТИСТИКИ У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Діяльність малих підприємств Вінницької області у 2024 році

ПРЕСРЕЛІЗ

16.10.2025

Головне управління статистики у Вінницькій області повідомляє.

У 2024 році на Вінниччині функціонувало 8,5 тис. підприємств малого бізнесу, з них 83% – мікропідприємства. Частка малих підприємств у загальній кількості підприємств–суб'єктів підприємницької діяльності склала 94%.

У структурі малого бізнесу області найбільша питома вага діючих підприємств припадає на дві сфери економічної діяльності: сільське, лісове та рибне господарство і оптову та роздрібну торгівлю; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – відповідно 29% і 22%.

Кількість зайнятих працівників на малих підприємствах склала 51 тис. осіб, з них на мікропідприємствах – 19 тис. осіб. У сфері малого бізнесу був зайнятий майже кожен четвертий працівник усіх підприємств області. У сільському, лісовому та рибному господарстві було задіяно третину зайнятих працівників малих підприємств, п'ята їх частина – в промисловості, 18% – в оптовій та роздрібній торгівлі; ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів.

Малими підприємствами реалізовано продукції, товарів та надано послуг на 95 млрд.грн, що на 5% більше ніж у 2024р. У загальному обсязі реалізації підприємств–суб'єктів підприємницької діяльності області, внесок малих підприємств становив майже 24%, більше третини цієї суми належить мікропідприємствам (28 млрд.грн). Традиційно, левову частку обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств малого бізнесу (42%) забезпечили підприємства сфери оптової та роздрібної торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів.

ДОДАТОК Б

Кількість зайнятих працівників на підприємствах за видами економічної діяльності у розрізі регіонів за 2022–2023 роки

Вид економічної діяльності	Кількість осіб, осіб	
	2022	2023
Сільське господарство, лісове господарство та рибне	454477	422035
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	169264	146655
Переробна промисловість	1118128	1007240
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	277641	285758
Будівництво	227726	203751
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська доставка	613141	563483
Фінансова та страхова діяльність	68435	61168
Освіта	17628	17782
Роздрібна торгівля квітами, рослинами, насінням, добривами в спеціалізованих магазинах	263	0,00

ДОДАТОК В

**Показники діяльності суб'єктів великого, середнього, малого та
мікропідприємництва за 2010-2024 роки**

	Усього/ Total	підприємства/enterprises			
		усього/ total	великі/ large	середні/ medium	мали/ small
Кількість діючих суб'єктів господарювання, одиниць					
2010	2183928	378810	586	20983	357241
2011	1701620	375695	659	20753	354283
2012	1600127	364935	698	20189	344048
2013	1722070	393327	659	18859	373809
2014	1932161	341001	497	15906	324598
2015	1974318	343440	423	15203	327814
2016	1865530	306369	383	14832	291154
2017	1805059	338256	399	14937	322920
2018	1839593	355877	446	16057	339374
2019	1941625	380597	518	17751	362328
2020	1973577	373822	512	17602	355708
2021	1956248	370834	610	17502	352722
2022	1732508	261924	494	14783	246647
2023	1913193	307852	512	14070	293270
2024	1949408	285597	560	14016	271021
Кількість діючих суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць					
2010	477	83	0	5	78
2011	372	82	0	5	77
2012	351	80	0	4	76
2013	378	86	0	4	82
2014	450	80	0	4	76
2015	462	81	0	4	77
2016	437	72	0	4	68
2017	425	80	0	4	76
2018	435	84	0	4	80
2019	462	91	0	5	86
2020	473	90	0	5	85
2021	473	90	0	5	85
2022	...	...	...	...	...
2023	...	...	...	...	...
2024	...	...	...	...	...
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб					
2010	10772,7	7958,2	2400,3	3393,3	2164,6
2011	10164,5	7793,1	2449,0	3252,6	2091,5
2012	9957,6	7679,7	2484,2	3144,2	2051,3
2013	9729,1	7406,5	2383,7	3012,1	2010,7
2014	8796,7	6298,5	1915,1	2696,5	1686,9
2015	8180,0	5889,7	1708,6	2604,7	1576,4
2016	8108,3	5801,1	1586,6	2622,8	1591,7
2017	8141,0	5812,9	1560,9	2593,1	1658,9
2018	8532,5	5959,5	1574,3	2744,2	1641,0
2019	9017,8	6407,5	1608,3	3052,6	1746,6
2020	8931,9	6366,1	1574,6	3088,4	1703,1
2021	8936,2	6391,7	1648,7	2967,8	1775,2
2022	7502,4	5382,4	1369,9	2582,8	1429,7

2024	7440,0	5010,9	1343,7	2293,0
Кількість найманих працівників, тис. осіб				
2010	8845,8	7836,4	2400,3	3392,4
2011	8757,9	7712,4	2449,0	3251,6
2012	8620,3	7577,6	2484,1	3141,9
2013	8279,4	7285,6	2383,7	3010,1
2014	7100,0	6193,0	1915,1	2694,9
2015	6437,6	5778,1	1708,6	2603,2
2016	6461,9	5713,9	1586,6	2621,4
2017	6575,9	5714,6	1560,9	2591,3
2018	6959,9	5870,6	1574,3	2742,5
2019	7291,1	6241,9	1608,3	3050,3
2020	7254,4	6288,4	1574,6	3086,9
2021	7248,8	6289,7	1648,7	2966,5
2022	5984,5	5335,1	1369,9	2581,5
2023	5734,5	4970,4	1324,1	2335,3
2024	5716,7	4951,4	1343,7	2292,1
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млн.грн				
2010	3596646,4	3366228,2	1401596,8	1396364,3
2011	4202455,2	3991239,4	1775829,0	1607628,0
2012	4459818,8	4203169,6	1761086,0	1769430,2
2013	4334453,1	4050215,0	1717391,3	1662565,2
2014	4459702,2	4170659,9	1742507,9	1723151,5
2015	5556540,4	5159067,1	2053189,5	2168764,8
2016	6726739,8	6237535,2	2391454,3	2668695,7
2017	8312271,9	7707935,2	2929516,6	3296417,9
2018	9966804,5	9206049,5	3515839,5	3924059,6
2019	10524112,8	9639730,6	3631415,3	4168439,4
2020	11062297,1	10049870,8	3626388,0	4359362,1
2021	14989811,9	13616793,2	5140366,8	5900055,0
2022	11119875,6	11033018,1	4024267,1	4906839,0
2023	13574894,8	13456367,0	4796986,4	5990514,3

ДОДАТОК Г

Кількість діючих підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства по регіонах у 2010-2024 роках

	Роки/Years	Усього, одиниць/ Total, units	У тому числі/Including					
			великі підприємства/ large enterprises		середні підприємства/ medium enterprises		малі підприємства/ small enterprises	
			одиниць/ units	у % до загального показника відповідного регіону/ percent (%) of the total number of active enterprises of the relevant region	одиниць/ units	у % до загального показника відповідного регіону/ percent (%) of the total number of active enterprises of the relevant region	одиниць/ units	у % до загального показника відповідного регіону/ percent (%) of the total number of active enterprises of the relevant region
Вінницька	2010		7982	9	0,1		623	7,8
	2011		8075	13	0,2		607	7,5
	2012		8744	11	0,1		586	6,7
	2013		9321	12	0,1		539	5,8
	2014		9331	13	0,1		503	5,4
	2015		9442	12	0,1		462	4,9
	2016		8645	12	0,1		479	5,6
	2017		9187	10	0,1		471	5,1
	2018		9713	12	0,1		538	5,5
	2019		10295	15	0,1		606	5,9
	2020		9862	17	0,2		573	5,8
	2021		10050	19	0,2		586	5,8
	2022		8034	17	0,2		550	6,9
	2023		9262	19	0,2		532	5,7
	2024		9049	19	0,2		524	5,8

